



Министарство здравља и
социјалне заштите
Републике Српске

unicef 
for every child

СТУДИЈА ИЗВОДЉИВОСТИ
ОТПОРНОСТИ СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ
ЗАШТИТЕ У КРИЗАМА СА ФОКУСОМ НА
ПРУЖАЊЕ НОВЧАНИХ ДАВАЊА У
ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА У
РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ





Министарство здравља и
социјалне заштите
Републике Српске

unicef 
za svako dijete

**СТУДИЈА ИЗВОДЉИВОСТИ ОТПОРНОСТИ
СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У КРИЗАМА
СА ФОКУСОМ НА ПРУЖАЊЕ НОВЧАНИХ
ДАВАЊА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА У
РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ**

Новембар 2024

САДРЖАЈ

УВОД	5
1. АНАЛИЗА МЕЂУНАРОДНЕ ЛИТЕРАТУРЕ О СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ ОТПОРНОЈ НА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ	6
2. ПРЕГЛЕД ЕНТИТЕТСКИХ ЗАКОНА, ПОЛИТИКА, БУЏЕТА И ПЛАНОВА КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА НОВЧАНА ДАВАЊА У ОКВИРУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА	11
2.1. Постојећи програми новчаних давања у оквиру социјалне заштите намијењени угроженим и искљученим групама становништва у Републици Српској	16
2.2. Финансирање система дјечије заштите у Републици Српској.....	24
3. УЛОГА ЦЕНТАРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД ТОКОМ КАТАСТРОФА/ВАНРЕДНИХ СИТУАЦИЈА29	
3.1. Анализа одговора из упитника у вези са функционисањем установе током неке од катастрофа	29
3.1.1. Генерално стање у јединицама локалне самоуправе у вези са појавом неке од катастрофа/опасности/ванредних ситуација	30
3.1.2. Познавање општих аката, регулативе и планских докумената	30
3.1.4. Постојање проширених права у јединицама локалне самоуправе	35
3.1.5. Функционисање установа социјалне заштите током поплава	37
3.1.6. Подршка система према корисницима социјалне заштите током пандемије COVID-19	38
3.1.7. Процјена административних и техничких процеса као адекватан одговор на неку од катастрофа	41
3.1.8. Комуникација са субјектима током трајања неке од катастрофа и превентивне активности	41
4. ПРЕПОРУКЕ.....	43
4.1. Препоруке за боље циљање потреба корисника система социјалне и дјечије заштите током ванредне ситуације:	43
4.2. Препоруке за доношење нових или измјене и допуне позитивних законских и подзаконских прописа Републике Српске и општих аката јединица локалне самоуправе:.....	44
4.3. Препоруке за обезбјеђење додатних финансијских средстава током ванредних ситуација:	44
4.4. Препоруке за подршку радницима у центрима за социјални рад:	44
5. САЖЕЦИ СТУДИЈЕ	46
6. ЗАКЉУЧНЕ ПРЕПОРУКЕ СТУДИЈЕ.....	48

ТАБЕЛЕ

Табела број 1: Новчана давања социјалног карактера	17
Табела број 2: Број корисника права по основу Закона о социјалној заштити у Републици Српској – по годинама	18
Табела број 3: Преглед укупних издвајања на републичком и локалном нивоу за финансирање социјалне заштите у периоду 2020–2023. година10	20
Табела број 4: Преглед укупних издвајања за финансирање социјалне заштите са републичког нивоа у периоду 2020–2023. година	22
Табела број 5: Број корисника права по основу Закона о дјечијој заштити у Републици Српској – по годинама.....	24
Табела број 6: Преглед укупних издвајања из буџета ЈУ Фонд за дјечију заштиту Републике Српске у периоду 2020–2023. година.....	26

ГРАФИКОНИ

Графикон број 1: Учешће броја корисника по појединим правима у укупном броју корисника.....	19
Графикон број 2: Учешће појединих права у укупном финансирању социјалне заштите на републичком и локалном нивоу у периоду 2020-2023. година.....	21
Графикон број 3: Учешће појединих права у укупном финансирању социјалне заштите на републичком нивоу у периоду 2020-2023. година.....	23
Графикон број 4: Процентуална издвајања за финансирање социјалне заштите из буџета Републике, по правима (просјек за период 2020–2023. година).....	23
Графикон број 5: Учешће броја корисника по појединим правима Закона о дјечијој заштити у укупном броју корисника по годинама	25
Графикон број 6: Учешће појединих права у укупном финансирању дјечије заштите из буџета ЈУ Фонд за дјечију заштиту Републике Српске у периоду 2020-2023. година.....	28
Графикон број 7: Познавање основних докумената из области социјалне заштите отпорне на ванредне ситуације од стране центара за социјални рад	32
Графикон број 8: Улога центара за социјални рад током катастрофа/ванредних ситуација	32
Графикон број 9: Улога запослених током катастрофа/ванредних ситуација.....	33
Графикон број 10: Процент центара за социјални рад који су радили на терену	33
Графикон број 11: Облици подршке током ванредних ситуација	35
Графикон број 12: Број поплавлених јединица локалне самоуправе	37
Графикон број 13: Подршка од стране центара за социјални рад током поплава	38

УВОД

Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске заједно са УНИЦЕФ-ом у Босни и Херцеговини је у протеклих неколико година било активно укључено у реализацију Заједничког програма Владе Швицарске и Уједињених нација „Смањење ризика од катастрофа (ДРР) за одрживи развој у БиХ“ у оквиру којег су се постигли значајни резултати у изградњи система социјалне заштите отпорног на кризе и ванредне ситуације. У координацији са партнерским УН агенцијама, УНИЦЕФ је подржао надлежне институције на ентитетском и локалном нивоу за провођење компоненте Програма посвећене јачању капацитета система социјалне заштите за припрему, одговор и опоравак од ванредних ситуација и креирање мултисекторских повезница са другим секторима и системима у интегрисаном моделу смањења ризика од катастрофа и то у пет општина и градова у Републици Српској и то у Бањој Луци, Бијељини, Приједору, Требињу и Сребреници). Како је Програм дао добре резултате, радило се на даљем планирању унапређења система у области припреме и отпорности на кризе и ванредне ситуације, што је резултирало израђеном Мапом пута за развој система социјалне заштите отпорног на кризе и ванредне ситуације у Републици Српској 2023-2027, чији је циљ ширење добрих пракси и искустава и у остале општине и градове на подручју Републике Српске, уз улагање у системске мјере интеграције ДРР-а у сектор социјалне заштите кроз рад на законодавним, стратешким и буџетским оквирима система.

Након израђене Мапе пута која стратешким приоритетом 1. свакако нормира и интегрише управљање ризицима од катастрофа у систем социјалне заштите у Републици Српској кроз политике, стратегије, законе и буџетске оквире прије, током и након ванредних ситуација и криза у сврху ефикасног пружања подршке корисницима кроз систем новчаних давања и услуга, Министарство здравља и социјалне заштите је, уз подршку УНИЦЕФ-а, приступило изради Студије изводљивости отпорности система социјалне заштите у кризама са фокусом на пружање новчаних давања у ванредним ситуацијама у Републици Српској, гдје су као главни циљеви наведени:

1. Процјена ризика и изложености кризама, те процјена постојећег стања угрожености штетног утицаја по изложено становништво, посебно најугроженије групе дјецe и породица;
2. Процјена правне, техничке, оперативне и финансијске изводљивости програма социјалних давања у Републици Српској, ради пружања новчане помоћи корисницима у ванредним ситуацијама;
3. Процјена могућих прилика и препрека, те утврђивање препорука за обезбјеђивање новчаних давања у ванредним ситуацијама у Републици Српској путем система социјалне заштите;
4. Поређење могућих опција финансирања и утврђивање јасних сценарија финансирања за које се новчана давања могу користити да би задовољили потребе корисника социјалне заштите; и
5. Утицање на позиционирање пружања новчаних давања у вријеме ванредних ситуација у систему социјалне заштите Републике Српске.

Ова студија се састоји од пет поглавља. У првом поглављу је дата анализа међународне литературе о социјалној заштити отпорној на ванредне ситуације, док је у другом дат детаљнији преглед ентитетских закона, политика, буџета и планова који се односе на новчана давања у оквиру социјалне заштите и управљање ризицима у ванредним ситуацијама. Сљедеће поглавље је фокусирано на улогу центара за социјални рад током катастрофа/ванредних ситуација, са посебним освртом на функционисање установа социјалне заштите током поплава и пандемије COVID-19, те на располагање одређеним евиденцијама и базама података. Начин функционисања установа током неке од катастрофа допуњен је и подацима добијеним анализом одговора из упитника, гдје је сагледано генерално стање у јединицама локалне самоуправе у вези са појавом неке од катастрофа, познавање општих аката, регулативе и планских докумената, улога центара за социјални рад током неке од катастрофа, постојање проширених права у јединицама локалне самоуправе, процјена административних и техничких процеса те комуникација са субјектима и превентивне активности. Четвртим поглављем су дате одређење препоруке о могућностима и неопходним интервенцијама у јединици локалне самоуправе за социјалну заштиту отпорну на катастрофе и бољу дјечију заштиту, а све у циљу смањења рањивости по основу социоекономског статуса, док су петим поглављем издвојени одређени сажетци ове студије.

1. АНАЛИЗА МЕЂУНАРОДНЕ ЛИТЕРАТУРЕ О СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ ОТПОРНОЈ НА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ

Анализом међународне литературе о социјалној заштити отпорној на ванредне ситуације идентификоване су одредбе сљедећих међународних аката¹: Сендаи радни оквир за редукацију ризика од несрећа 2015–2030, Документ Уједињених нација о људским правима и климатским промјенама из 2021. године, Универзална Декларација о људским правима (1948), Европска Конвенција о заштити људских права и основних слобода (1950) и оквирни протоколи, Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966), Европска социјална повеља (1961, ревидирана 1996), Конвенција о правима дјетета (1989), Конвенција о правима лица са инвалидитетом, Препоруке УН Комитета о правима дјетета, Препоруке УН Комитета за економска, социјална и културна права, Програм Уједињених нација за одрживи развој 2030 (Агенда 2030), Париски споразум о климатским промјенама и Препоруке Међувладиног панела Уједињених нација.

Сендаи радни оквир за редукацију ризика од несрећа 2015–2030 представља најрелевантнији документ из међународне литературе који се односи на социјалну заштиту у ванредним ситуацијама, а усвојен је на Трећој свјетској конференцији Уједињених нација у Јапану, 18. марта 2015. године. Овај оквир приказује седам циљева и четири приоритета за спрјечавање нових и смањење постојећих ризика од катастрофа. Седам постављених глобалних циљева су:

1. Значајно смањити глобалну смртност као посљедицу катастрофа са циљем да се снизи просјек по глобалној стопи смртности за 100.000 у деценији 2020–2030 у поређењу са периодом од 2005. до 2015. године.
2. Значајно смањити број погођених људи на глобалном нивоу до 2030. године са циљем да се смањи просјечна глобална цифра за 100.000 у деценији 2020–2030. у поређењу са периодом од 2005. до 2015. године.
3. Смањити директне економске губитке у случају катастрофе у односу на глобални бруто домаћи производ до 2030. године.

¹ Међународни прописи не садрже обавезујуће изворе права из области социјалне заштите.

-
4. Значајно смањити штету од катастрофа на критичној инфраструктури и поремећај основних услуга међу којима су здравствене и образовне установе, укључујући развој њихове отпорности до 2030. године.
 5. Значајно повећати број земаља које имају националне и локалне стратегије за смањење катастрофа до 2030. године.
 6. Значајно унаприједити међународну сарадњу са земљама у развоју кроз адекватну и одрживу подршку за допуну њихових националних акција за имплементацију садашњег оквира до 2030. године.
 7. Значајно повећати доступност и приступ системима раног упозоравања на више опасности и информације и процјене ризика од катастрофа за људе до 2030. године.

Четири приоритета за спрјечавање нових и смањење постојећих ризика од катастрофа обухватају разумијевање ризика од катастрофа, јачање управљања ризиком од катастрофа, улагање у смањење ризика од катастрофа ради побољшања спремности за катастрофу уз ефикасан одговор и бољу изградњу у опоравку, рехабилитацији и реконструкцији.

Програм Уједињених нација за одрживи развој 2030 (Агенда 2030)

Циљеви одрживог развоја представљају свеобухватни план Уједињених нација усмјерен на искорјењивање сиромаштва, рјешавање проблема климатских промјена, обезбјеђивање мира, те борбу против неравноправности. Циљеви су међусобно повезани и представљају цјелину чије ће достизање омогућити квалитетнији живот у сигурнијем и одрживом свијету. Да би се реализовали у предвиђеном року (2030. година) неопходно је активно и предано учешће влада и институција, али исто тако и партнерско дјеловање са организацијама цивилног друштва, грађанима и приватним сектором.

Влада Републике Српске интензивно сарађује са Уједињеним нацијама и партнерским агенцијама на остваривању циљева одрживог развоја. У априлу 2019. године израђен је први Доборовољни преглед спровођења Агенде 2030 и Циљева одрживог развоја у БиХ, који на систематски начин приказује досадашње активности и резултате у провођењу Циљева. У априлу 2021. године усвојен је Оквир за реализацију Циљева одрживог развоја у БиХ, за период важења до 2023. године. Институције Републике Српске активно су учествовале у консултацијама, те је документ у потпуности израђен од стране радне групе коју су чинили представници свих нивоа власти у Босни и Херцеговини. Документ не представља стратегију него нуди шире развојне правце за извјештавање и праћење имплементације поменуте агенде².

Париски споразум о климатским промјенама

Споразум се, између осталог, осврће на: захтјев се заустављање раста температуре испод 2 °C с могућношћу да се тај раст лимитира на 1,5 °C, повећавање способности земаља на адаптацију на климатске промјене, те постизање нискокарбонске економије, кроз НДС митигационе мјере. У Париском споразуму дата је јасна веза између циљева одрживог развоја (које треба достићи до 2030. године) и климатских промјена. Потребно је интензивно радити на јачању капацитета и знања с посебним освртом на едукацију експерата на свим нивоима како би били у стању прихватити нове технологије које се као изазов климатских промјена саме по себи намећу.

² Више о Оквиру за реализацију Циљева одрживог развоја у БиХ можете видјети на следећем линку: <https://zamisli2030.ba/bs/okvir-ciljeva-odrzivog-razvoja-u-bih/>

Препоруке Међувладиног панела за климатске промјене Уједињених нација

Међувладино тијело Уједињених нација за климатске промјене задужено је за сачињавање извјештаја о најновијим сазнањима о климатским промјенама у којима се наводе најновији научни докази о климатским промјенама. У последњем, Шестом извјештају објављеном 2023. године, социјална заштита се спомиње као важан систем у постизању циљева ублажавања негативних посљедица климатских промјена. Наведено је да се штетне посљедице климатских промјена могу ублажити јасним реформама (фискалним, финансијским, институционалним, регулаторним), као и интеграцијом климатских мјера са макроекономским политикама.

Документ Уједињених нација о људским правима и климатским промјенама из 2021. године наводи људска права чија остваривања су највише угрожена климатским промјенама, а то су, између осталих: право на живот, право на поштовање економског и социјалног развоја, право на одговарајућу исхрану, право на воду за личне и породичне потребе, право на адекватно становање. У наведеном документу побројане су и рањиве групе чија права су највише погођена климатским промјенама а то су групе и појединци који су на социјални, економски и сваки други начин рањиви као и жене, дјеца и инвалиди.

Универзална Декларација о људским правима (1948), између осталог, гарантује да свако, као припадник друштва има право на социјалну безбједност уз помоћ државе и међународне сарадње, а у складу са организацијом и средствима сваке државе (члан 22), и да свако има право на животни стандард који обезбјеђује здравље и благостање, његово и његове породице, укључујући храну, одјећу, стамбени смјештај и љекарску његу и потребне социјалне службе. Такође, чланом 25. се наводи да мајке и дјеца имају право на нарочито старање и помоћ. Поред наведених одредаба, Декларацијом је гарантовано да свако има право на живот.

Савјет за људска права Уједињених нација и Универзални периодични преглед Вијећа за људска права укључује периодични преглед евиденције људских права у све 193 државе чланице Уједињених нација. Исти се све више бави везама између климатских промјена и људских права. Дат је већи број препорука о питањима везаним за климатске промјене, као што су смањење ризика од катастрофа и расељавање.

Европска Конвенција о заштити људских права и основних слобода (1950) и оквирни протоколи

Чланом 2. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода гарантовано је да је право на живот сваке особе заштићено законом. Права и слободе гарантоване овом конвенцијом се обезбјеђују без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вјероисповијест, политичко или друго мишљење, национално или социјално поријекло, веза с неком националном мањином, имовинско стање, рођење или други статус.

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966)

Релевантне одредбе Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима су одредбе чланова 9. и 11. којима је договорено да државе чланице овог пакта признају право сваком лицу на социјално обезбјеђење, укључујући социјално осигурање (члан 9). Такође, дата је могућност признавања права сваком лицу на животни стандард довољан за њега и његову породицу - довољно хране и одјећа, смјештај као и стално побољшање услова живота, прописано чланом 11.

Европска социјална повеља (1961, ревидирана 1996³)

Право на социјалну заштиту уређено је чланом 12. којим је прописано да земље потписнице преузимају обавезу да успоставе или одржавају систем социјалне заштите на задовољавајућем нивоу у складу са минималним стандардима Европског кодекса социјалне заштите, настоје прогресивно подизати систем социјалне заштите на виши ниво, закључују билатералне и мултилатералне споразуме у циљу обезбеђивања третмана радника из других земаља потписница који је једнак третману који уживају њихови домаћи радници у односу на права социјалне сигурности, уживање права из области социјалне заштите која се односе на акумулацију осигурања или радног стажа према законима сваке земље потписнице. Право на социјалну и медицинску помоћ (члан 13) се односи на то да свако лице добије одговарајућу помоћ у случају болести и бриге које изискује стање због болести; да свако може добити савјете и личну помоћ да отклони или ублажи лично или породично сиромаштво. Чланом 30. Повеље уређено је „Право на заштиту од сиромаштва и социјалне искључености“ у складу са којим земље потписнице преузимају обавезу да предузму мјере и координисан приступ на промоцији ефикасног приступа лица која живе или су изложени ризику живота у ситуацији социјалне искључености или сиромаштва, као и њихових породица. Повеља одређује „Право на становање“ којим се предузимају мјере креиране да промовишу приступ становању адекватног стандарда, спријече и смање стање бескућности са крајњим циљем његове потпуне елиминације и да учине цијену становања доступном за особе које не располажу адекватним ресурсима.

Конвенција о правима дјетета (1989)

Релевантне одредбе Конвенције о правима дјетета су да се сви послови и активности које установе социјалне заштите у оквиру обављања својих послова обављају у вези са дјецом морају првенствено обављати у најбољем интересу дјетета, што подразумијева да исте буду под стручним надзором и да своје дјеловање ускладе са највишим стандардима у погледу обезбијеђености довољног броја стручних радника чиме се обезбеђује сигурност и здравље дјеце (члан 3). Такође, чланом 6. гарантовано је право на живот, опстанак и развој дјетета. Чланом 22. гарантовано је да се дјетету које се сматра избјеглицом обезбеђује примјерена заштита и хуманитарна помоћ. Такође, свако дијете има право на социјалну сигурност и право на животни стандард примјерен његовом физичком, душевном, моралном и друштвеном развоју, а што је прописано члановима 26. и 27. У извјештају о односу дјечијих права и заштите животне средине, Специјални извјестилац за питање људских права која се односе на уживање сигурног, чистог, здравог и одрживог окружења наглашава да „климатске промјене и губитак биодиверзитета пријете да изазову дугорочне посљедице које ће годинама уништавати животе дјеце“. Конкретно, климатске промјене могу озбиљно утицати на уживање дјеце у највишем могућем стандарду физичког и менталног здравља, приступу образовању, одговарајућој храни, адекватном становању, безбједној води за пиће и адекватном стандарду живота.

Конвенција о правима лица са инвалидитетом потврђује да сва лица са инвалидитетом имају право да уживају сва људска права и основне слободе на равноправној основи са другима, укључујући изградњу инклузивних политика и механизма одговора на климатске промјене и смањења ризика од катастрофа (члан 5 и 6).

3 „Службени гласник БиХ“, међународни уговори број 8/08.

Препоруке Комитета Уједињених нација за права дјетета

Конвенција УН о правима дјетета је правни акт и обавезује државе које су је прихватиле да поступају у складу са њеним захтјевима и основним принципима. Примјена Конвенције је процес у коме је најважније да се препознају потребе дјеце у различитим периодима њиховог одрастања и да се обезбиједе ефикасна системска рјешења, законодавство, свеобухватне стратегије, дефинисане политике, мјере и радње, као и правовремена и адекватна реакција надлежних органа. У том процесу неопходно је да се обезбиједи континуирана координација свих актера који се баве заштитом на свим нивоима власти и стални мониторинг имплементације Конвенције уз процјену утицаја законских мјера и дефинисане политике на дјецу, њихова права и интересе. Дјеца уживају права искључиво на основу тога што су дјеца, док одговорност за остваривање њихових права почива на одраслима, који морају омогућити спровођење њихових права у складу са њиховим најбољим интересима, припремити их за зрело доба и њихову независну улогу у будућем животу. Суочени са продубљивањем климатске кризе, по први пут 2023. године, Комитет за права дјетета УН је дефинисао обавезе према Конвенцији УН-а о правима дјетета, односно експлицитно је потврдио право дјеце на чисту, здраву и одрживу околину, дајући свеобухватно тумачење обавеза држава чланица према Конвенцији УН-а о правима дјетета у борби против климатских промјена. Општи коментар бр. 26 о правима дјетета и животној средини с посебним фокусом на климатске промјене прецизира да су државе одговорне не само за заштиту права дјеце од непосредне штете, већ и за предвидива кршења њихових права у будућности због дјеловања или недјеловања држава. Надаље, наглашава се да се државе могу сматрати одговорним не само за штету по животну средину која се догоди унутар њихових граница, већ и за штетне утицаје на животну средину и климатске промјене изван њихових граница. Посебну пажњу треба посветити несразмјерној штети са којом се суочавају дјеца у неповољним социо-економским ситуацијама и условима.

2. ПРЕГЛЕД ЕНТИТЕТСКИХ ЗАКОНА, ПОЛИТИКА, БУЏЕТА И ПЛАНОВА КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА НОВЧАНА ДАВАЊА У ОКВИРУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

У Републици Српској системски Закон којим је уређена област социјалне заштите је **Закон о социјалној заштити**⁴ којим је наведено да социјална заштита представља дјелатност од општег интереса за Републику Српску којом се пружа помоћ лицима када се нађу у стању социјалне потребе и предузимају потребне мјере ради спрјечавања настајања и отклањања посљедица таквог стања. Истим законом дефинисано је да се у оквиру социјалне заштите предузимају мјере и активности за стварање услова за остваривање заштитне функције породице, услова за самосталан живот и рад лица која се налазе у стању социјалне потребе или за њихово активирање у складу са способностима, обезбјеђивање средстава за живот материјално необезбјеђеним и за рад неспособним лицима и другим грађанима који су у стању социјалне потребе, као и обезбјеђивање других облика социјалне заштите. Стање социјалне потребе је у складу са Законом о социјалној заштити, стање у којем је лицу неопходна помоћ ради савладавања социјалних и других тешкоћа и стварања услова за задовољавање основних животних потреба, а уколико се те потребе не могу задовољити у другим системима социјалне сигурности. Законом о социјалној заштити, између осталог, уређено је у члану 133. да се у буџету Републике Српске обезбјеђују средства за активности интервентне помоћи Републике у случајевима изузетног угрожавања живота и животног стандарда великог броја грађана проузрокованог економским, социјалним и хуманитарним разлозима. Законом о социјалној заштити уређена је и социјална заштита дјете. У члановима 17. и 18. Закона о социјалној заштити уређено је да су корисници социјалне заштите лица која се налазе у стању социјалне потребе и да та лица могу да буду: дијете и пунољетно лице. У том смислу, корисник социјалне заштите је дијете: које није под родитељским старањем, са сметњама у развоју, чији је развој ометен породичним приликама, жртва насиља, жртва трговине дјецом са друштвено неприхватљивим понашањем, изложено социјално ризичним понашањима и дијете коме је због посебних околности потребна социјална заштита. Корисник социјалне заштите је и пунољетно лице: које је материјално необезбјеђено, са инвалидитетом, старије животне доби без породичног старања, са друштвено негативним понашањем, жртва злоупотребе психоактивних супстанци, жртва насиља у породици, жртва трговине људима и коме је због посебних околности потребна социјална заштита. У цитираном члану 17. тачка а) подтачка 8. и тачка б) потачка 8. Закона о социјалној заштити прописано је да су корисници социјалне заштите дијете и пунољетно лице којима је због посебних околности потребна социјална заштита. Законом о социјалној заштити у члану 18. тачка а) подтачка 8. и тачка б) подтачка 8. дефинисано је да се посебним околностима због којих дијете или пунољетно лице могу да се нађу у стању социјалне потребе сматрају, сиромаштво, елементарне непогоде, ратно страдање, избјеглиштво, миграције, репатријација, смрт једног или више чланова породице, дуготрајно лијечење, отпуст из установе социјалне заштите као и друге непредвидиве околности.

Чланом 11. Закона о социјалној заштити уређено је да поред права утврђених Законом, јединица локалне самоуправе својом одлуком, у складу са потребама становништва, може да утврди и друга права и услуге као и услове и критеријуме за њихово остваривање. Проширена права и услуге које својом одлуком могу утврдити јединице локалне самоуправе су: персонална асистенција за лица са инвалидитетом, становање уз подршку, заштићено становање, помоћ у збрињавању пунољетних лица након напуштања установа или хранитељских породица, једнократне помоћи у природи, услуге јавне кухиње, помоћ за

4 („Службени гласник Републике Српске“, бр. 37/12, 90/16, 94/19, 42/20 и 36/22).

школовање дјеце из социјално угрожених породица, помоћ у васпитању и образовању дјеце са сметњама у развоју, субвенционисање комуналних услуга сиромашним породицама, помоћ у стамбеном збрињавању сиромашних породица, трошкови сахране корисника права из Закона, услуге СОС телефона, као и друга права и услуге према потребама јединица локалне самоуправе. Проширена права су побројана у цитираној законској одредби али је у самој законској одредби предвиђена могућност да јединице локалне самоуправе поред тактаивно набројаних права могу да својим актима утврде и друга права и услуге према потребама конкретне јединице локалне самоуправе, што оставља законску могућност да се у случају посебих околности односно ванредних ситуација могу признавати циљана права и пружати услуге угроженом становништву.

Законом о дјечијој заштити⁵ уређено је да је дјечија заштита дјелатност од општег интереса за Републику Српску, а чине је организоване активности којима се обезбјеђује: подршка за рађање дјеце и усклађивање рада и родитељства, стварање основних услова за уједначавање нивоа задовољавања развојних потреба дјеце, помоћ породици са дјецом у остваривању њене репродуктивне, заштитне, васпитне и економске функције, побољшавање материјалног положаја породица са дјецом и посебна финансијска подршка породици за рођење трећег дјетета. Право прописано Законом о дјечијој заштити, за чије остваривање је материјалним законом прописан услов имовинског цензуса је право на додатак на дјецу. Законом о дјечијој заштити у члановима 17. до 25. уређено је да право на додатак за дјецу остварује мајка за друго, треће и четврто дијете у породици, зависно од материјалног положаја породице, распореда рођења и узраста дјеце. У Закону о дјечијој заштити уређени су услови под којим старатељи дјеце остварују ово право.

Законом о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама⁶ уређен је систем заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, снаге и субјекти заштите, права и обавезе републичких органа управе и других органа, органа јединица локалне самоуправе, привредних друштава и других правних лица, права и дужности грађана, ванредне ситуације и поступање у ванредним ситуацијама, организација и дјелатност цивилне заштите у систему заштите и спасавања и отклањања посљедица елементарних непогода и других несрећа, планирање и финансирање система заштите и спасавања, надзор, признања и награде и друга питања од значаја за организовање и функционисање система заштите и спасавања. Према измјенама и допунама закона о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама из 2017. године „Систем заштите и спасавања је дио система безбједности и интегрални облик управљања и организовања субјеката и снага система заштите и спасавања на спровођењу превентивних и оперативних мјера и извршавању задатака заштите и спасавања људи и материјалних добара од елементарне непогоде и друге несреће, укључујући и мјере опоравка од њихових посљедица.“ Ванредна ситуација, у смислу Закона о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама, је ситуација у којој су ризици и пријетње или посљедице катастрофа, ванредних догађаја и других опасности за становништво, животну средину и материјална добра таквог обима и интензитета да њихов настанак или посљедице није могуће спријечити или отклонити редовним дјеловањем надлежних органа и служби, због чега је за њихово ублажавање и отклањање неопходно употријебити посебне мјере, снаге и средства уз појачан режим активности. Субјекти заштите, у смислу наведеног Закона су: Министарство унутрашњих послова, Републичка управа цивилне заштите, други републички органи управе и органи јединица локалне самоуправе, привредна друштва, друга правна лица, предузетници, грађани, удружења, професионалне и друге организације.

5 („Службени гласник Републике Српске“, бр. 114/17, 122/18, 107/19, 119/21 и 112/23).

6 („Службени гласник Републике Српске“, бр. 121/12, 46/17, 66/18 и 111/21).

У заштити и спасавању могу само да учествују радно способни грађани - мушкарци од 18 до 60 година старости, односно жене од 18 до 55 али не и труднице, мајке и самохрани родитељи који имају једно дијете млађе од седам година живота, односно двоје или више дјеце млађе од десет година живота, као и стараоци дјеце без родитеља, лица оцијењена неспособним за учешће у заштити и спасавању, стараоци старих и изнемоглих лица. Ипак закон даје и могућност добровољног учешћа у заштити и спасавању и то за мушкарце и жене старији од 15 година живота са правима и дужностима припадника јединица цивилне заштите у систему заштите и спасавања.

Закон дефинише збрињавање угрожених, настрадалих, избјеглих и евакуисаних лица у ванредним ситуацијама које обухвата пружање хитног смјештаја, здравствену заштиту, снабдијевање храном и водом, спајање раздвојених породица, психолошку подршку и стварање потребних услова за живот. С обзиром да је Закон о социјалној заштити прописао да је корисник система социјалне заштите и дијете као и пунољетно лице које се нађе у стању социјалне потребе усљед посебних околности, а да посебне околности подразумјевају и ванредне ситуације, и да Закон о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама дефинише да је циљ овог Закона стварање потребних услова за живот у ванредним ситуацијама законски је уређена могућност пружања помоћи угроженом становништву у ванредним ситуацијама кроз систем социјалне заштите у Републици Српској.

Ради збрињавања угроженог и настрадалог становништва од елементарне непогоде и друге несреће предузимају се хитне активности и мјере за смјештај, исхрану и обезбјеђују други потребни услови за живот угрожених, настрадалих и избјеглих грађана. Чланом 77 наведеног Закона Штабови за ванредне ситуације и повјереници заштите и спасавања, непосредно руководе поступком збрињавања док се не створе услови у којима даљу бригу о збрињавању преузима надлежна организациона јединица цивилне заштите општине, односно града или док се одлуком Владе за то не формирају посебне организације и службе. Дефинисано је и да у остваривању задатака збрињавања угрожених, настрадалих и избјеглих лица, помоћ и сарадњу пружају хуманитарне и друге организације и грађани.

Законом је предвиђено да се трошкови збрињавања угрожених, настрадалих и избјеглих лица надокнађују се из буџета општина, односно града на чијем подручју је организовано збрињавање, из буџета Републике и из средстава солидарне и хуманитарне помоћи. Исто тако грађани, привредна друштва и друга правна лица чија су материјална средства узета ради збрињавања настрадалог и угроженог становништва имају право на накнаду у износу који се одређује према мјесним дневним тржишним цијенама у малопродаји на дан када су предата.

Чланом 17. Закона дефинисане су активности које се спроводе приликом отклањања посљедица од настале опасности, а то су, између осталог, и организовање снабдијевања средствима за помоћ и пружања комуналних услуга ради нормализовања живота. Чланом 75. Закона уређено је да поред штабова за ванредне ситуације у извршавању евакуације, учествују и службе општине, односно града надлежне за социјалну заштиту.

Пракса исто тако показује да у штабовима за ванредне ситуације које формирају јединице локалних самоуправа, представници служби за социјални рад имају значајну улогу и у одређеном броју јединица локалне самоуправе су чланови тог штаба. То омогућава да активно учествују у изради процјена и планова, дају своје сугестије и у те документе уграде активности од значаја за службу социјалне заштите. Закон о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама у члану 9. прописује да се чланови штабова ангажују из реда професионалних и хитних служби (ватрогасних, медицинских, ветеринарских и других служби), надлежне организационе јединице Министарства унутрашњих послова, снага заштите и спасавања према редослиједу који је утврђен планом хитног поступања јединице

локалне самоуправе, грађана и снага сусједних јединица локалних самоуправа према потребама и закљученим уговорима и споразумима, као и свих осталих снага у Републици Српској.

У члану 83. се истиче да су Власници и корисници објеката који су намијењени за јавно водоснабдијевање, производњу, превоз и складиштење хране, лијекова и хране за животиње, јавну здравствену и социјалну службу, бригу о дјец и њихово образовање обавезни су обезбиједити средства заштите и примјењивати прописане мјере за РХБ заштиту.

Финансирање Цивилне заштите је дефинисано Законом о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама. Цивилна заштита се финансира из: буџета РС, општине односно града, прилога, донација, поклона и међународне помоћи и других извора у складу са законом. Општина односно град у буџету планира и треба да изваја 2% посебних средстава, од којих 50% користи за предузимање превентивних активности, а 50% за опремање и обуку структура заштите и спасавања.

У складу са чланом 154. Закона о заштити и спасавању Влада Републике Српске финансира организовање, опремање и рад Републичке управе Цивилне заштите, припремање, опремање, обуку и рад Републичког штаба за ванредне ситуације и специјализоване јединице заштите и спасавања у Републици и трошкове учешћа у спровођењу мјера заштите и спасавања, пружање материјалне помоћи снагама за заштиту и спасавање, набавке специјалне опреме путем Републичке управе Цивилне заштите а у складу са могућностима и одлуком надлежног органа Републике, као и обуке њених чланова за употребу опреме као и неке друге потребе заштите и спасавања.

Следећим чланом истог Закона (члан 155.) општина односно град финансира: припремање, опремање, обуку и рад штабова за ванредне ситуације али и јединице и тимове цивилне заштите, као и повјеренике заштите и спасавања у општинама.

Законом о безбједности критичних инфраструктура у Републици Српској⁷ уређује се критична инфраструктура Републике Српске, сектори у критичним инфраструктурама у Републици Српској, управљање критичним инфраструктурама, обавезе израде анализе ризика, безбједносног плана објеката из критичне инфраструктуре, безбједносни координатор и лице одговорно за управљање и заштиту објеката критичне инфраструктуре, сарадња у области критичне инфраструктуре, као и поступање са заштићеним подацима. Критичне инфраструктуре су системи, мреже и објекти од посебне важности, чије уништавање или угрожавање може изазвати озбиљан поремећај у слободном кретању људи, превозу робе и пружању услуга, негативно утицати на унутрашњу безбједност, здравље и живот људи, имовину, животну средину, спољну безбједност, економску стабилност, те непосредно функционисање републичких органа.

У овом закону је наведено дванаест сектора из којих се одређује критична инфраструктура а међу тим секторима су и здравство (здравствена заштита, производња, транспорт и надзор над лијековима), комуналне дјелатности (објекти комуналне инфраструктуре, а нарочито у области производње и испоруке воде, пречишћавања и одвођења отпадних вода, производње и испоруке топлотне енергије, збрињавања отпада из стамбених и пословних простора и слично), храна и пиће (производња и снабдијевање храном и пићем, систем сигурности хране и пића, робне залихе), јавне службе, васпитање и образовање и културна и природна добра (вјерски објекти, споменици културе, просторне културно-историјске цјелине, археолошка налазишта, знаменита мјеста, умјетничка дјела и историјски предмети, архивска грађа, филмска грађа, стара и ријетка књига, као и заштићена природна добра прописана Законом о заштити природе).

7 („Службени гласник Републике Српске“, број 58/19).

Из овог се јано види да Јавне установе Центари за социјални рад могу представљати и критичну инфраструктуру уз адекватан процес номинације и одрђивања критичних инфраструктура у Републици Српској. У том контексту, Републички органи управе надлежни за ове секторе, (а у случају социјалне заштите то би требало бити Министарство здравља и социјалне заштите), одређује одговорне субјекте критичне инфраструктуре и објекте критичне инфраструктуре у оквиру сектора за који је одговоран. Министар унутрашњих послова, на приједлог надлежног републичког органа управе, рјешењем потврђује идентификоване критичне инфраструктуре, након спроведеног поступка провјере. Рјешење о одређивању критичне инфраструктуре, се доставља на спровођење одговорним субјектима критичних инфраструктура и републичком органу управе у чијој надлежности је објекат критичне инфраструктуре.

Министарство унутрашњих послова, у сарадњи са надлежним републичким органом управе из чије надлежности је поједина критична инфраструктура, редовно прати и процјењује пријетње, предлаже оперативне и друге мјере за процјењивање критичности, као и мјере за управљање и заштиту критичних инфраструктура.

Републички органи управе из чије надлежности је поједина критична инфраструктура и Министарство, одговорни су за одређивање појединих система или њихових дијелова као критичних инфраструктура, управљање критичним инфраструктурама и њихову заштиту. Одговорни субјекти критичних инфраструктура директно су одговорни за управљање и заштиту критичних инфраструктура у свим условима.

Овај процес именовања критичних инфраструктура у Републици Српској као и израда њихове процјене угрожености и безбједносних планова још није готов и налази се у процесу што треба имати у виду код планирања активности социјалне заштите.

Уредбом о садржају и начину израде плана заштите од елементарне непогоде и друге несреће⁸ уређује се садржај и начин израде Плана заштите и спасавања од елементарне непогоде и друге несреће. Овим планом врши се процјена угрожености од елементарне непогоде и друге несреће, израда плана превентивног дјеловања, плана приправности, плана мобилизације и плана хитног поступања.

Привредна друштва и друга правна лица која обављају дјелатност из области здравствене заштите, ветеринарства, стамбених и комуналних дјелатности, водопривреде, шумарства, пољопривреде, хемијске индустрије, рударства, грађевинарства, енергетике, транспорта, снабдијевања, угоститељства, ватрогаства, хидрометеорологије, сеизмологије, екологије и других области у којима се обављају дјелатности од значаја за заштиту и спасавање дужна су да: израђују процјену угрожености од елементарне непогоде и друге несреће и план заштите и спасавања од елементарне непогоде и друге несреће. Носилац израде Плана заштите и спасавања привредног друштва и другог правног лица је привредно друштво и друго правно лице, у складу са Законом о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама. Треба имати у виду да начелник општине, односно градоначелник доноси одлуку којом одређује привредна друштва и друга правна лица која су обавезна израдити процјену и планове. Ипак, организације које спроводе образовне, друштвене, медицинске и друге активности које подразумијевају заштиту или бригу о већем броју грађана, обавезне су да израде процјену угрожености од елементарне непогоде и друге несреће, план заштите и спасавања од елементарне непогоде и друге несреће и спроводе мјере и задатке заштите и спасавања. У горенаведеној одредби члана 23. Закона о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама прописана је обавеза израде плана процјене угрожености за све организације чије активности које подразумијевају заштиту или бригу о већем броју грађана у шта се свакако убрајају центри за социјални рад и установе социјалне заштите.

⁸ („Службени гласник Републике Српске“, број 101/21).

Стратегија социјалне заштите Републике Српске за период 2023–2029⁹, представља кључни стратешко-плански документ којим се усмјерава развој система социјалне заштите у његова три најважнија аспекта: социјалној, дјечијој и породично-правној заштити. Стратешки циљеви дефинисани овом Стратегијом су: 1. Омогућити развој нових и унапређење квалитета постојећих услуга уз боље циљање потреба корисника у систему социјалне заштите, 2. Стално унапређивати систем дјечије и породично-правне заштите са фокусом на развој превентивних мјера подршке и 3. Повећати степен изграђености капацитета у социјалној, дјечијој и породично-правној заштити и јачати механизме међусекторске подршке и сарадње.

Важно је напоменути да је, у оквиру стратешког циља 3 приоритетом 3.4. Јачање међународне и међусекторске сарадње, предвиђена реализација мјере 3.4.4. Јачање сарадње свих субјеката заштите у кризним и ванредним ситуацијама. Такође, SWOT анализом су препознате различите кризне ситуације (елементарне непогоде, пандемије и остало), као једна од пријетњи у систему социјалне, дјечије и породично-правне заштите на које је потребно утицати како би се отклониле или свеле на најмању могућу мјеру.

У Републици Српској постоје многе стратегије локалног развоја, процјене ризика центара за социјални рад и планови приправности и заштите, процјена угрожености на републичком нивоу, као и анализа система социјалне заштите током пандемије Covid-19.

2.1. Постојећи програми новчаних давања у оквиру социјалне заштите намијењени угроженим и искљученим групама становништва у Републици Српској

Према Закону о социјалној заштити и Закону о дјечијој заштити, а имајући у виду могућност потенцијалног проширења обима права у ванредним ситуацијама и финансијске пројекције финансијских импликација за систем, најважнија новчана давања социјалног карактера и категорије корисника који их остварују, представљене су табелом у наставку:

⁹ Усвојена Одлуком Владе Републике Српске, број 04/1-012-2-4106/23 од 7. децембра 2023. године („Службени гласник Републике Српске“, број 108/23).

Табела број 1: Новчана давања социјалног карактера

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	Закон о социјалној заштити	<p>➤ ПРАВО НА НОВЧАНУ ПОМОЋ</p> <p>Право на новчану помоћ може остварити појединац неспособан за рад, који нема властитих прихода или чији су укупни приходи за издржавање испод нивоа новчане помоћи утврђене овим законом, који нема вишак стамбеног простора, који нема другу имовину из чије се вриједности могу осигурати средства за издржавање, који нема сроднике који имају обавезу да га издржавају у складу са Породичним законом, или ако ти сродници због инвалидности и друге објективне спријечености нису у могућности и способни да га издржавају и извршавају обавезу издржавања.</p> <p>Право на новчану помоћ из овог закона може остварити породица у цјелини чији чланови нису способни за рад, који немају властитих прихода или чији су укупни приходи за издржавање испод нивоа новчане помоћи утврђене овим законом, који немају вишак стамбеног простора, који немају другу имовину из чије се вриједности могу осигурати средства за издржавање, који немају сроднике који су обавезни да их издржавају у складу са Породичним законом или ако ти сродници због инвалидности или других објективних спријечености нису у могућности и способни да их издржавају и извршавају обавезу издржавања.</p> <p>➤ ПРАВО НА ЈЕДНОКРАТНУ НОВЧАНУ ПОМОЋ</p> <p>Право на једнократну новчану помоћ обезбјеђује се појединцу, члановима породице или породици у цјелини, који се тренутно нађу у стању социјалне потребе због, између осталог, <i>претрпљене елементарне непогоде</i>.</p>
ДЈЕЧИЈА ЗАШТИТА	Закон о дјечијој заштити	<p>➤ ПРАВО НА ДОДАТАК НА ДЈЕЦУ</p> <p>Додатак на дјецу остварује мајка или друго лице у складу са Законом за прво, друго, треће и четврто дијете у породици у зависности од материјалног положаја породице, распореда рођења и узраста дјетета.</p> <p>Право на додатак на дјецу остварује се до навршених 15 година дјетета уколико се налази на редовном школовању.</p>

Преглед укупног броја корисника по сваком од наведених права из Закона о социјалној заштити је наведен у Табели број 2. за период 2020-2023. година. Из табеле се може видјети да је највећи број корисника права на туђу његу и помоћ и да њихов број континуирано расте у посматраном периоду. Такође, значајан је и број корисника права на једнократну новчану помоћ, док је број корисника преосталих права стабилан или чак опада.

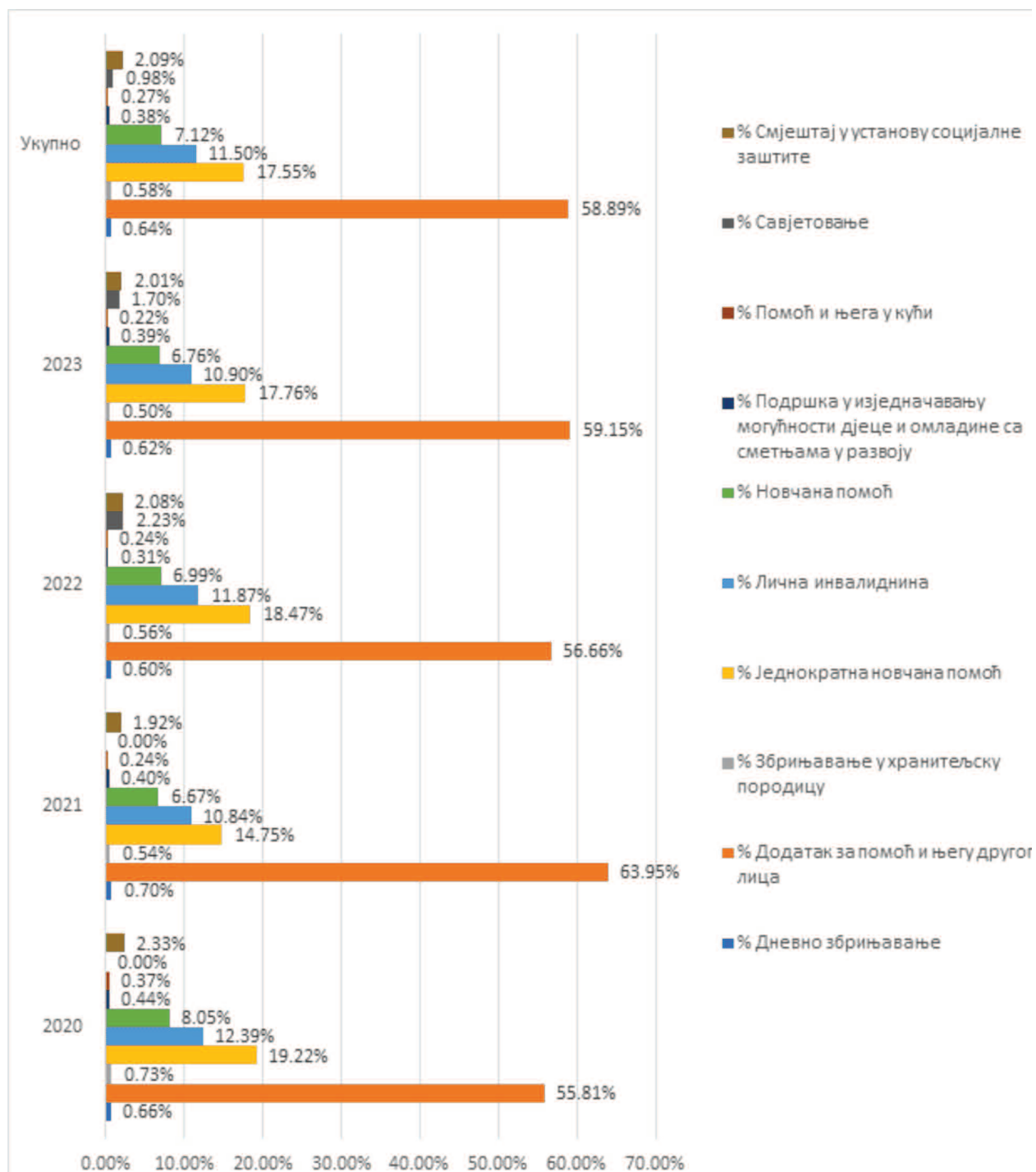
Табела број 2: Број корисника права по основу Закона о социјалној заштити у Републици Српској – по годинама

Број корисника по правима	2020	2021	2022	2023
Новчана помоћ	4.076	4.142	3.947	3.865
Додатак за помоћ и његу другог лица	28.270	39.691	32.007	33.831
Подршка у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју	223	248	173	221
Смјештај у установу социјалне заштите	1.179	1.190	1.177	1.152
Збрињавање у хранитељску породицу	370	333	314	285
Помоћ и њега у кући	186	152	137	125
Дневно збрињавање	335	433	338	352
Једнократна новчана помоћ	9.735	9.152	10.434	10.158
Лична инвалиднина	6.278	6.727	6.705	6.231
Савјетовање	0	0	1,258	971
УКУПНО	50.652	62.068	56.490	57.191

Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Када посматрамо процентуално учешће броја корисника појединих права у укупном броју корисника по годинама, долазимо до закључка да у све четири посматране године преко 50% укупног броја корисника (58,89%) остварује право на додатак за помоћ и његу другог лица, право на једнократну новчану помоћ остварује 17,55% корисника и право на личну инвалиднину 11,50%. Преосталих 12,06% корисника у све четири посматране године остварује преосталих седам права. Процентуално учешће броја корисника по појединим правима у укупном броју корисника по годинама и укупно за све посматране године, представљено је Графиконом број 1 у наставку.

Графикон број 1: Учешће броја корисника по појединим правима у укупном броју корисника



Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Систем социјалне заштите у Републици Српској је конципиран на начин да се финансирање социјалне заштите врши из буџета Републике Српске и буџета јединица локалне самоуправе.

У буџету Републике Српске обезбјеђују се средства за: суфинансирање права на новчану помоћ у висини од 50%; суфинансирање права на додатак за помоћ и нега другог лица у висини од 50%; суфинансирање здравственог осигурања корисника у висини од 50%;

финансирање права на личну инвалиднину у висини од 100%; финансирање права на подршку у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју; суфинансирање трошкова смјештаја корисника смјештених од центара за социјални рад у установама социјалне заштите чији је оснивач Влада; финансирање изградње, адаптације, санације, опремања и дијела трошкова гријања и одржавања установа социјалне заштите чији је оснивач Влада; финансирање одржавања републичког информационог система социјалне заштите; финансирање развојних програма којима се унапређује систем и дјелатност социјалне заштите и финансирање активности интервентне помоћи Републике у случајевима изузетног угрожавања животних услова и животног стандарда великог броја грађана, проузроковано економским, социјалним и хуманитарним разлозима.

У буџету јединице локалне самоуправе обезбјеђују се средства за: суфинансирање права на новчану помоћ у висини од 50%; суфинансирање права на додатак за помоћ и његу другог лица у висини од 50%; суфинансирање здравственог осигурања корисника; финансирање права на смјештај у установама; финансирање права на збрињавање у хранитељским породицама; финансирање права на дневно збрињавање; финансирање права на помоћ и његу у кући; финансирање права на једнократну новчану помоћ; финансирање проширених права у социјалној заштити; финансирање рада центара за социјални рад и других установа социјалне заштите, чији су оснивачи јединице локалне самоуправе.

Када се посматрају **укупна годишња издвајања за социјалну заштиту, са оба нивоа – локалног и републичког**, она су, у 2023. години, износила 131.714.563,90 КМ, што чини повећање од 52,21% у односу на 2022. годину, те су представљена табелом број 3 у наставку.

Табела број 3: Преглед укупних издвајања на републичком и локалном нивоу за финансирање социјалне заштите у периоду 2020–2023. година¹⁰

ПРАВА	2020	2021	2022	2023
	у КМ	у КМ	у КМ	У КМ
Новчана помоћ	7.936.918	7.200.214	8.281.017	10.944.935
Додатак за помоћ и његу другог лица	39.471.04 7	44.800.00 0	52.331.64 2	72.936.169
Подршка у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју	333.479	259.746	228.711	315.736
Смјештај у установу социјалне заштите	8.197.788	8.391.498	8.854.651	17.822.441
Збрињавање у хранитељску породицу	2.242.882	2.236.961	2.207.586	2.769.996
Помоћ и њега у кући	357.550	363.728	386.766	492.574
Дневно збрињавање	559.405	668.838	736.615	859.981
Једнократна новчана помоћ	1.661.461	1.730.434	2.226.739	2.362.002
Лична инвалиднина	8.394.365	9.622.143	11.279.51 1	23.210.726
Савјетовање	-	-	-	-
УКУПНО	69.154.89 5	75.273.56 2	86.533.23 8	131.714.56 4

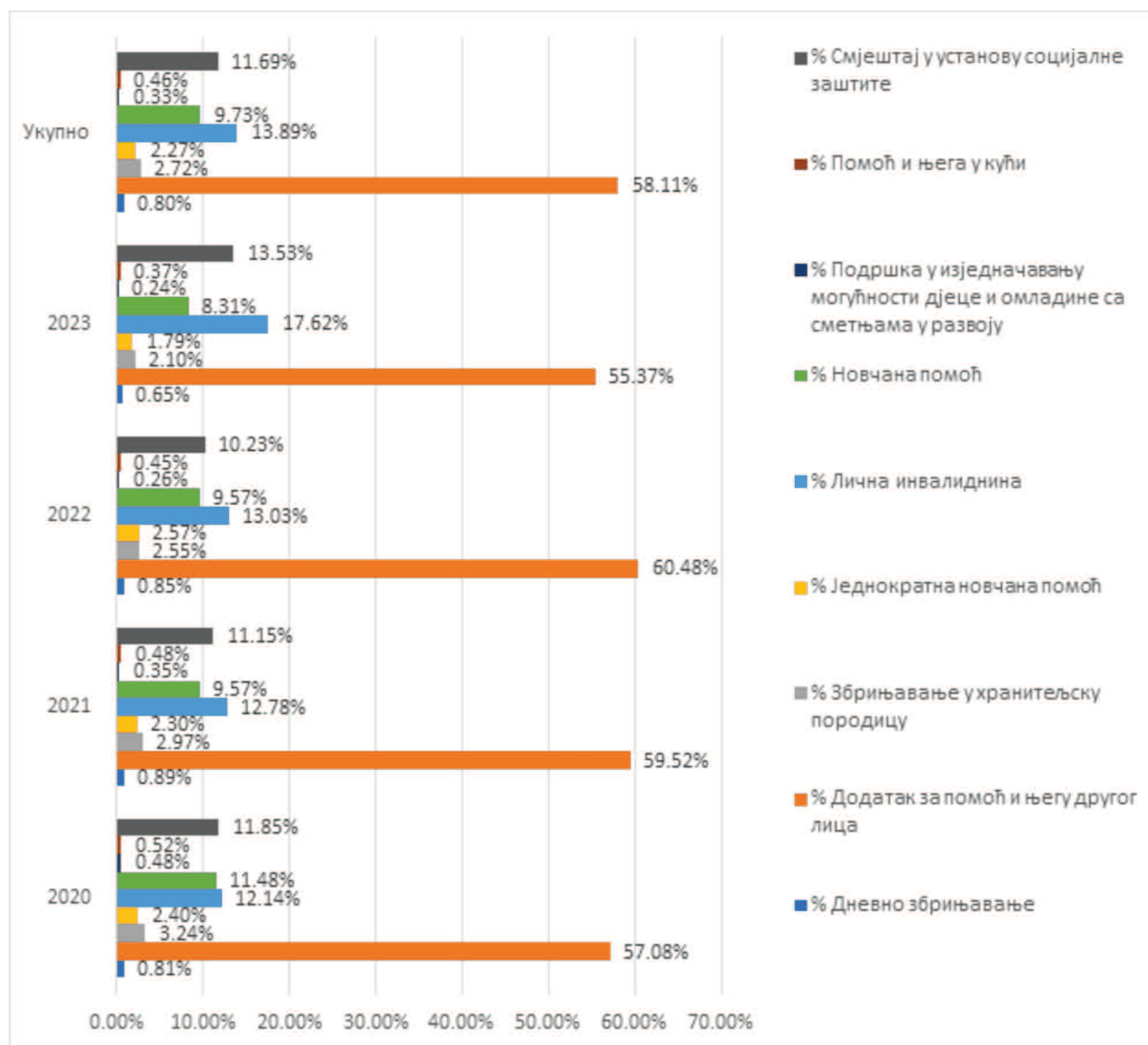
Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

¹⁰ Права по Закону о социјалној заштити.

Прегледом наведених права по Закону о социјалној заштити, може се закључити да је „право на додатак за помоћ и његу другог лица“ највише заступљено (преко 50% укупних новчаних средстава у 2023. години). Наредно заступљено право по Закону о социјалној заштити је право на личну инвалиднину, у доста мањем обиму, а након њега слиједе право на новчану помоћ и право на смјештај у установу социјалне заштите, те ова три права збирно су пропорционална праву на додатак за помоћ и његу другог лица. За остваривање осталих права се издвајају знатно мањи износи, што не указује на мањак за потребом за признавањем тих право, већ указује или на демографску слику становништва или на мањак развијених услуга у јединицама локалне самоуправе.

Савјетовање, као право по Закону, је саставни дио свакодневног рада стручних радника у директном и непосредном контакту са корисницима, те као такво чини темељ рада помажућих професија, па тако и стручних радника социјалне заштите. Услуга савјетовање се пружа у различитим формама и облицима – информативно, превентивно, инструктивно, корективно и слично. Пружање услуге савјетовања не исказује додатна финансијска издвајања.

Графикон број 2: Учешће појединих права у укупном финансирању социјалне заштите на републичком и локалном нивоу у периоду 2020-2023. година



Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Графиконом број 2 је приказано процентуално учешће сваког појединог права у износу који се годишње издваја за социјалну заштиту, те и овдје можемо да закључимо да највећи дио одлази управо на додатак за помоћ и његу другог лица и то просјечно 58,11% у посматране четири године, личну инвалиднину 13,89%, смјештај у установу социјалне заштите 11,69% и 9,73% на новчану помоћ. Ова четири права чине укупно 93,42% укупних новчаних давања у систему социјалне заштите у периоду 2020-2023. година, док се на преосталих пет финансијски исказаних права потрошило само 6,58% укупних финансијских средстава, и то како слиједи: збрињавање у хранитељску породицу – 2,72%, једнократна новчана помоћ – 2,27%, дневно збрињавање – 0,80%, помоћ и њега у кући – 0,46% и подршка у изједначавању могућности дјече и омладине са сметњама у развоју – 0,33%.

Када анализирамо укупна издвајања за финансирање социјалне заштите **са републичког нивоа** у периоду од 2020. до 2023. године, можемо извести приближно исте закључке као и у случају анализе укупних давања и са локалног и са републичког нивоа, а то је највеће издвајање средстава за финансирање права на додатак за помоћ и његу другог лица и права на личну инвалиднину. Укупна средства којима се финансирала социјална заштита из буџета Републике у 2023. години већа су за 57,46% у односу на 2020. годину, а преглед укупних издвајања за финансирање социјалне заштите са републичког нивоа у периоду 2020-2023. година, дат је Табелом број 4. у наставку.

Табела број 4: Преглед укупних издвајања за финансирање социјалне заштите са републичког нивоа у периоду 2020–2023. година

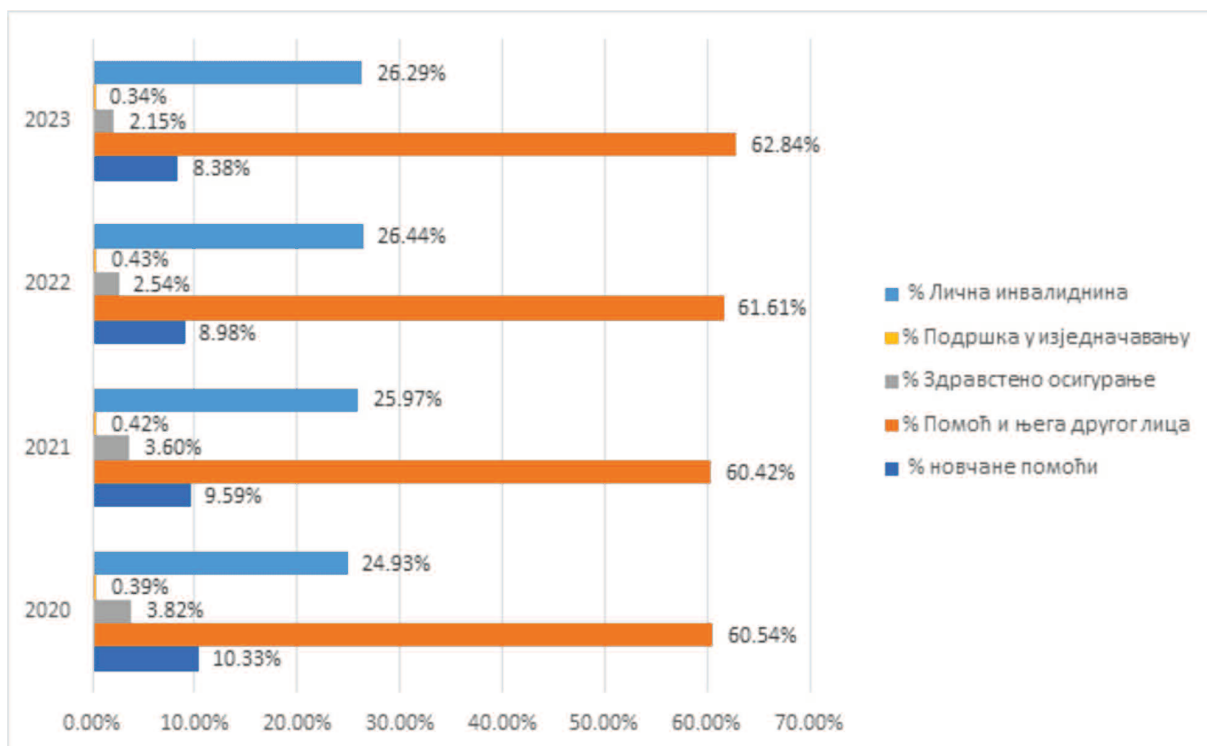
	2020	2021	2022	2023
ПРАВО	КМ	КМ	КМ	КМ
Новчана помоћ	3.546.058	3.569.909	3.874.994	4.528.911
Додатак за помоћ и његу другог лица	20.772.746	22.497.617	26.582.138	33.954.667
Здравствено осигурање	1.310.118	1.340.615	1.096.880	1.160.549
Подршка у изједначавању могућности дјече и омладине са сметњама у развоју	132.418	157.236	184.338	182.898
Лична инвалиднина	8.553.286	9.670.427	11.408.550	14.204.296
УКУПНО	34.314.629	37.235.805	43.146.902	54.031.321

Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Када посматрамо средства којима је финансирано свако поједино право, можемо видјети да су се издвајања за новчану помоћ повећала за 27,72%, додатак за помоћ и његу другог лица за 63,46%, подршка у изједначавању могућности дјече и омладине са сметњама у развоју за 38,12% и лична инвалиднина за 66,07%, док су издвајања за здравствено осигурање смањена за 11,42% у 2023. у односу на 2020. годину.

У финансијској структури права (Табела број 4) доминира додатак за помоћ и његу другог лица који је са преко 20 милиона КМ у 2020. нарастао на скоро 34 милиона КМ у 2023. години. Исти случај је и са личном инвалиднином, која се у посматраном периоду са 8,5 милиона КМ повећала на 14,2 милиона КМ. Нешто блажи раст имали су новчана помоћ (са 3,5 милиона КМ на 4,5 милиона КМ у првој и посљедњој посматраној години) и подршка у изједначавању могућности дјече и омладине са сметњама у развоју (са 132,4 у 2020. на 182,8 хиљада КМ у 2023. години). Финансирање здравственог осигурања у посматраном периоду има флукуације у кретању и благо опадајући тренд, па је тако са 1,3 милиона у 2020. финансирање овог права опало на 1,1 милион КМ у 2023. години.

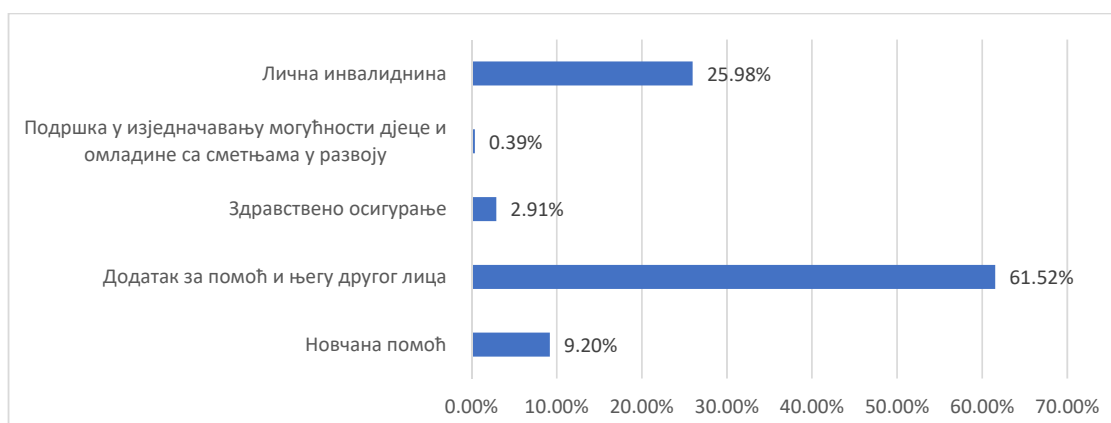
Графикон број 3: Учешће појединих права у укупном финансирању социјалне заштите на републичком нивоу у периоду 2020-2023. година



Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Када посматрамо учешће појединих права у износу који се годишње издваја за социјалну заштиту са републичког нивоа (Графикон број 3), и просјечно процентуално издвајање у посматраном периоду од 2020. до 2023. године (Графикон број 4), видимо да највећи дио средстава одлази управо на додатак за помоћ и његу другог лица и то у просјеку 61,52% у посматране четири године, личну инвалиднину 25,98% и новчану помоћ 9,20%, док најмањи проценат чине здравствено осигурање 2,91% и подршка у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју 0,39%.

Графикон број 4: Процентуална издвајања за финансирање социјалне заштите из буџета Републике, по правима (просјек за период 2020–2023. година)



Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

2.2. Финансирање система дјечије заштите у Републици Српској

Важан аспект анализе функционисања система дјечије заштите у Републици Српској представља осврт на начин његовог финансирања. Средства за финансирање дјечије заштите обезбеђују се из следећих извора:

1. доприноса за дјечију заштиту, утврђену законом којим се уређује област доприноса,
2. из буџета Републике, уколико ЈУ Јавни фонд за дјечију заштиту Републике Српске на основу доприноса не успије обезбиједити потребна средства за реализацију права из овог закона,
3. од издавања, односно промета хартија од вриједности,
4. поклона, донација и прилога физичких и правних лица,
5. коришћења расположивих средстава и права, и
6. од кредитних средстава.

Табелом број 5. је дат преглед броја корисника система дјечије заштите за период 2020-2023. година. Из табеле се може видјети да је највећи број корисника права на додаток на дјецу и да је њихов број у 2023. години већи за 4.094 у односу на број корисника у 2020. години, што представља повећање од 25,83%. Ако поредимо број корисника у 2023. у односу на њихов број у 2020. години, можемо закључити да се највеће повећање догодило код права на рефундацију накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане њега дјетета до три године живота (61,11%), права на рефундацију накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане њега и бриге о дјетету са сметњама у развоју (55,86%) и права на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу (41,20%). Број корисника преосталих права је из године у годину стабилан или чак опада.

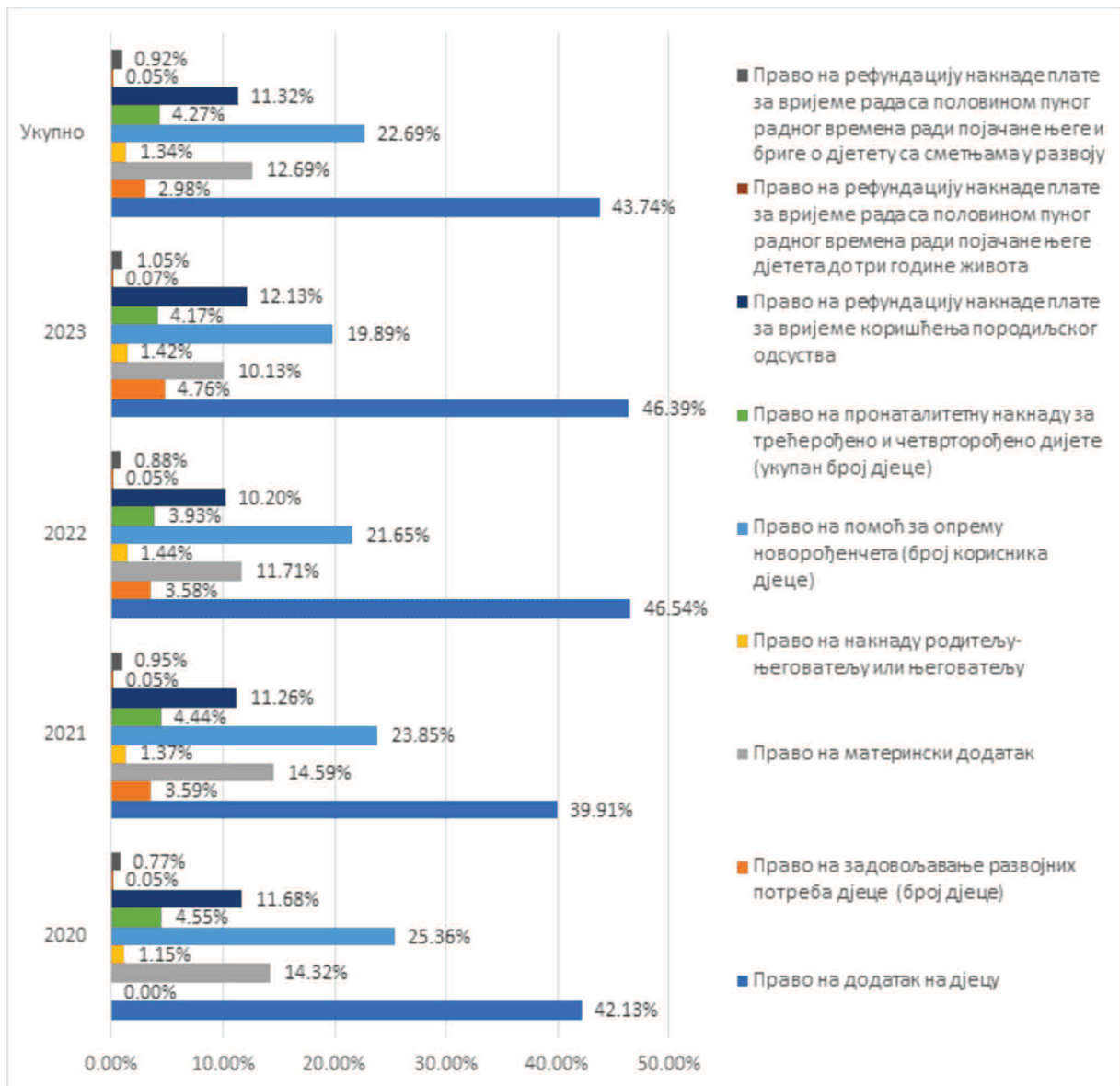
Табела број 5: Број корисника права по основу Закона о дјечијој заштити у Републици Српској – по годинама

Број корисника по правима	2020	2021	2022	2023
Право на помоћ за опрему новорођенчета *број корисника дјече	9.539	8.707	9.420	8.550
Право на матерински додаток	5.385	5.329	5.096	4.353
Право на додаток на дјецу	15.848	14.572	20.251	19.942
Право на рефундацију накнаде плате за вријеме коришћења породилског одсуства	4.394	4.111	4.440	5.214
Право на рефундацију накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане њега дјетета до три године живота	18	17	23	29
Право на рефундацију накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане њега и бриге о дјетету са сметњама у развоју	290	348	385	452
Право на задовољавање развојних потреба дјече *број дјече	-	1.310	1.559	2.046
Право на пронаталитетну накнаду за трећерођено и четврторођено дијете *укупан број дјече	1.710	1.621	1.710	1.794
Право на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу	432	499	625	610

Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Када посматрамо процентуално учешће броја корисника појединих права у укупном броју корисника по годинама, долазимо до закључка да у све четири посматране године скоро 50% укупног броја корисника (43,74%) остварује право на додатак на дјецу, право на помоћ за опрему новорођенчета остварује 22,69% корисника и право на матерински додаток 12,69%. Преосталих 22,25% корисника у све четири посматране године остварује преосталих шест права. Процентуално учешће броја корисника по појединим правима у укупном броју корисника по годинама и укупно за све посматране године, дато је Графиконом број 5 у наставку.

Графикон број 5: Учешће броја корисника по појединим правима Закона о дјечијој заштити у укупном броју корисника по годинама



Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Када се посматра 2023. у односу на 2020. годину, укупна финансијска издвајања за права у области дјечије заштите повећана су за 49,60%, при чему се може увидјети да су издвајања за свако поједино право имала раст, осим материнског додатка, који је нижи за 19,14% у посљедњој у односу на прву посматрану годину. Преглед укупних издвајања за дјечију заштиту из буџета ЈУ Фонда за дјечију заштиту РС у посматраном периоду од 2020. до 2023. године, по правима, дат је у наставку у табели број 6.

Табела број 6: Преглед укупних издвајања из буџета ЈУ Фонд за дјечију заштиту Републике Српске у периоду 2020–2023. година

ПРАВО	2020	2021	2022	2023
Право на помоћ за опрему новорођенчета	2.384.750	2.176.750	4.709.500	4.275.000
Право на матерински додатак	26.163.405	25.896.510	24.766.965	21.155.175
Право на додатак на дјецу	12.816.387	14.062.647	29.081.584	34.859.032
Право на рефундацију накнаде плате за вријеме коришћења породичног одсуства	57.133.428	59.791.738	65.773.139	81.137.721
Право на рефундацију накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане његе дјетета до три године живота	57.152	97.189	121.582	142.659
Право на рефундацију накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног врмеена ради појачане његе и бриге о дјетету са сметњама у развоју	2.403.096	2.837.561	3.199.434	4.232.699
Право на задовољавање развојних потреба дјеце	0	923.877	1.174.992	1.469.147

Право на пронаталитетну накнаду за трећерођено и четворорођено дијете	986.250	932.250	979.500	1.019.700
Право на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу	362.588	781.168	4.042.798	4.755.590
УКУПНО у КМ	102.307.056	107.499.690	133.849.494	153.046.723

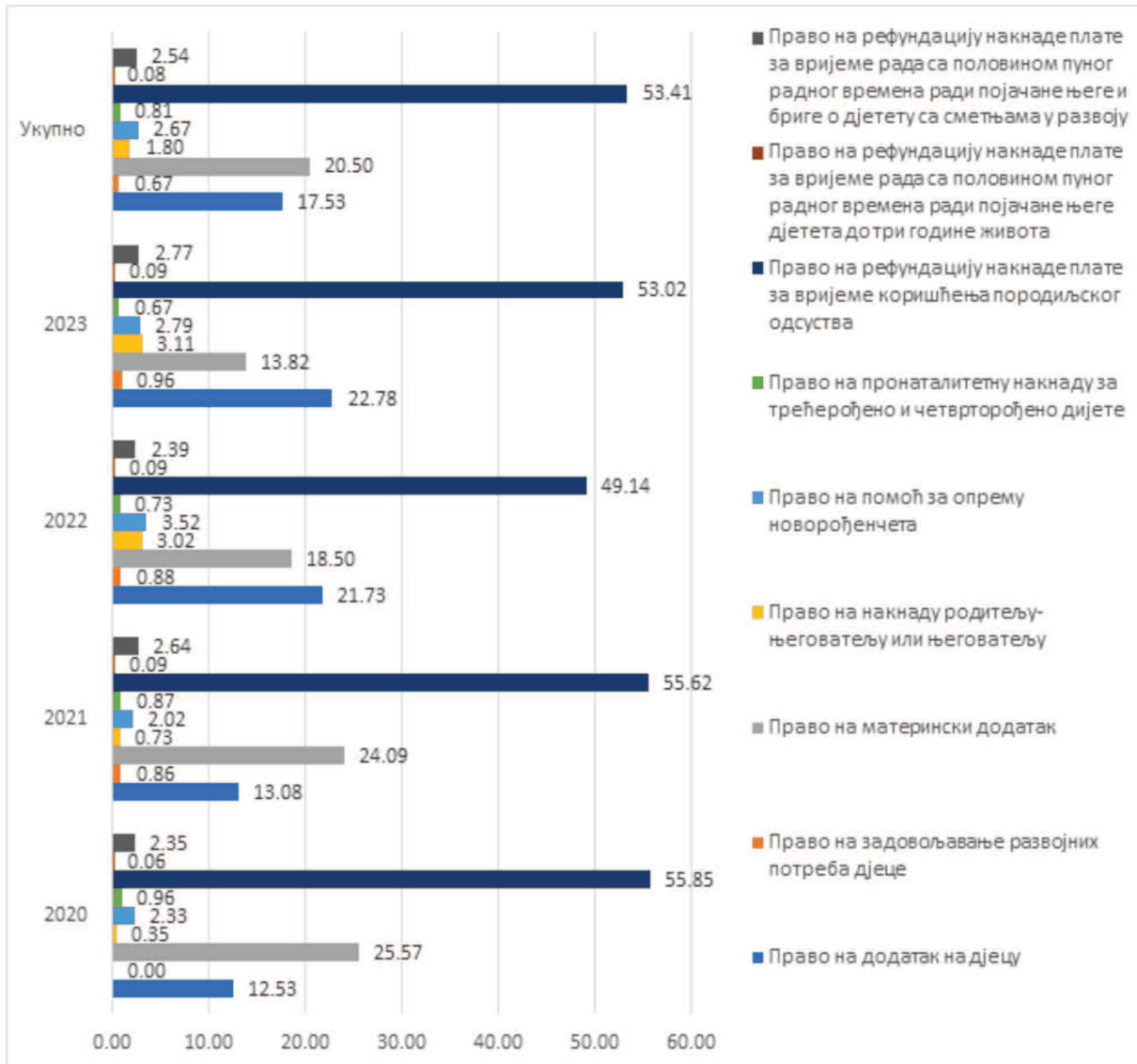
Извор података: ЈУ Јавни фонд за дјечију заштиту Републике Српске

У финансијској структури права, највећи дио средстава се односи на накнаду плате за вријеме кориштења породилског одсуства (преко 80 милиона КМ у 2023. години), додатак на дјецу (скоро 35 милиона КМ у 2023. години) и матерински додатак (21 милион КМ у 2023. год.), док су остала права учествовала у знатно мањим износима у финансирању дјечије заштите¹¹. Појединачна издвајања за финансирање помоћи за опрему новорођенчета, накнаде родитељу – његоватељу и рада са половином пуног радног времена у 2023. години прелазе појединачно износе од преко 4 милиона КМ, док је укупан износ пронаталитетне накнаде за 3 и 4 дијете и социјализације дјеце Републике Српске (задовољавање развојних потреба дјеце) у 2023. години прешао износ од 1 милиона КМ.

Анализом расподјеле финансијских издвајања по правима увиђа се да је 53,02% укупног годишњег буџета за дјечију заштиту у 2023. години усмјерено на право за накнаду плате током породилског одсуства, 22,78% на додатак за дјецу и 13,83% на матерински додатак. Најмањи проценат укупног буџета Фонда у 2023. години односио се на рад са половином пуног радног времена (РПР до три године) – 0,09%. Посматрајући издвајања по правима у задње четири године запажа се пораст издвајања финансијских средстава за сва права осим материнског додатка који је смањен за 19,14% у 2023. у односу на 2020. годину. Учешће појединих права у укупном финансирању дјечије заштите из буџета ЈУ Фонд за дјечију заштиту РС у посматраном периоду од 2020. до 2023. године, представљено је у наставку графиком број 6.

¹¹ Потребно је нагласити да је у 2020. години због пандемије вируса корона отказана реализација пројекта „Социјализација дјеце Републике Српске – 2020“, те је из тог разлога вриједност издвајања за право на задовољавање развојних потреба дјеце у 2020. години једнака нули.

Графикон број 6: Учешће појединих права у укупном финансирању дјечије заштите из буџета ЈУ Фонд за дјечију заштиту Републике Српске у периоду 2020-2023. година



Извор података: Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Када посматрамо просјечно процентуално учешће износа појединих права дјечије заштите у укупном износу буџета ЈУ Јавног фонда за дјечију заштиту РС у посматраном четворогодишњем периоду, долазимо до сличних закључака као и анализом апсолутних величина и анализом учешћа износа појединих права у укупном износу финансирања дјечије заштите у свакој од посматраних година. Наиме, највеће просјечно процентуално учешће у финансирању дјечије заштите у посматраном периоду од четири године имају право на накнаду плате за вријеме коришћења породилског одсуства (53,41%), право на матерински додатак (20,50%) и право на додатак на дјецу (17,53%), док се најмање просјечно процентуално учешће у финансирању дјечије заштите односи се на рад са половином пуног радног времена до три године (0,08%).

3. УЛОГА ЦЕНТАРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД ТОКОМ КАТАСТРОФА/ВАНРЕДНИХ СИТУАЦИЈА

Министарство здравља и социјалне заштите, у оквиру израде Студије изводљивости социјалне заштите у кризама са фокусом на новчана давања у ванредним ситуацијама у Републици Српској, је прикупило и обрадило податке који се односе на функционисање система социјалне и дјечије заштите у ванредним ситуацијама са циљем усмјеравања функционисања ових система и обезбјеђивања што ефикаснијих новчаних давања у случају ванредних ситуација. За потребе израде Студије проведена је квантитативна и квалитативна анализа с циљем прикупљања неопходних података и сачињавања извјештаја о могућим сценаријима и опцијама за дјеловање система социјалне и дјечије заштите Републике Српске у погледу обезбјеђивања новчаних давања у ванредним ситуацијама.

У току марта и априла 2024. године подаци су прикупљени путем упитника који су достављени Центрима за социјални рад а који се састојао од 40 питања, која су се односила на функционисање установе током неке од катастрофа, као и давање мишљења и препорука надлежним институцијама ради што адекватније припреме на неку од катастрофа, односно нормирање што квалитетнијих законских рјешења која подразумевају ефикасну примјену у случају ванредних ситуација. Упитник је послан 51 центру за социјални рад на подручју Републике Српске, од којих је 47 доставило попуњен упитник у складу са подацима са којима располажу. Процент попуњених упитника је 92,16%, те се приступило анализи како би се у коначници добио адекватан одговор на позиционирање пружања новчаних давања у вријеме ванредних ситуација у систему социјалне заштите Републике Српске.

Поред тога, у организацији Министарства здравља и социјалне заштите, одржани су округли столови са стручним радницима, руководиоцима установа социјалне заштите и представницима Републичке управе цивилне заштите¹². На одржаним састанцима анализирани су прикупљени подаци путем упитника и прикупљени су додатне информације у циљу што квалитетнијег циљања потреба корисника центара за социјални рад које се односе на новчана давања у ванредним ситуацијама.

Идентификовани проблеми и приједлози стручних радника, руководиоца центара за социјални рад и представника Републичке управе цивилне заштите у вези са поступањем у ванредним ситуацијама и смањењу ризика од катастрофа су се односили на сљедеће области: законско дефинисање категорија лица у систему социјалне и дјечије заштите којима је потребно кроз систем социјалне и дјечије заштите обезбиједити новчана односно, додатна новчана давања као и законско успостављање буџетске резерве за новчана давања кроз систем социјалне и дјечије заштите у ванредним ситуацијама, потребу укључивања центара за социјални рад у штабове за ванредне ситуације и то у смислу укључивања доношења одлука, а не само накнадног укључивања приликом извршавања већ донесених одлука, као и благовремено укључивање центара за социјални рад у све процесе.

3.1. Анализа одговора из упитника у вези са функционисањем установе током неке од катастрофа

Израђени упитник у вези са функционисањем установе током неке од катастрофа је био конципиран тако да су се одговори могли груписати на:

1. генерално стање у јединицама локалне самоуправе у вези са појавом неке од катастрофа/опасности/ванредних ситуација и сл,

¹² У Источном Сарајеву 04.06.2024. године, у Бањој Луци 11.06.2024. и у Бијељини 17.06.2024. године.

-
2. познавање општих аката, регулативе, планских докумената,
 3. улогу центара за социјални рад током неке од катастрофа или ванредних ситуација, те подршку коју пружа центар за социјални рад,
 4. постојање проширених права у јединицама локалне самоуправе,
 5. функционисање центара за социјални рад током поплава,
 6. подршку система корисницима социјалне заштите током трајања пандемије COVID-19,
 7. процјену административних и техничких процеса као адекватан одговор на неку од катастрофа, и
 8. комуникацију са субјектима током трајања неке од катастрофа и превентивне активности.

3.1.1. Генерално стање у јединицама локалне самоуправе у вези са појавом неке од катастрофа/опасности/ванредних ситуација

У вези са питањем које се односило на опасности које често погађају њихову јединицу локалне самоуправе, добијени одговори су се распоредили на начин да се:

- 63,83% ЦСРа изјаснило да их погађају поплаве,
- 44,68% да их погађају пожари,
- 38,30% да их погађају епидемије.

У мањим процентним износима су 29,79% клизишта, 23,40% суше, 12,77% земљотреси, 10,64% нагазне мине и неексплодирана убојита средства, те су поједини центри навели олујно невријеме (јаке вјетрове) и сњежне непогоде.

У вези са опасностима које су узрок већих социо-економских губитака у јединици локалне самоуправе, центри за социјални рад наводе да су углавном поплаве, бујичне поплаве, олујни вјетрови, клизишта, епидемије и земљотреси ризици који могу да узрокују веће социо-економске губитке и ризике по људске животе. Рјеђи одговор је био да је пожар врста опасности са којима се сусрећу у својој јединици локалне самоуправе.

3.1.2. Познавање општих аката, регулативе и планских докумената

Када се посматрају стратешки документи, као приоритети стратегија, политика и програма јединице локалне самоуправе у области социјалне и дјечије заштите и постизања квалитетног нивоа пружања услуга из система социјалне заштите наведени су: максимална заштита и пружање подршке кроз проширена права јединица локалне самоуправе (стимулисање наталитета, једнократна помоћ у натури, једнократна новчана помоћ за трошкове сахране корисника новчане помоћи, помоћ у васпитању и образовању дјеце са сметњама у развоју), али и истраживање којим би се путем јединствене методологије прикупили подаци на репрезентативном узорку који би користили за успостављање проширених права; унапређење квалитета постојећих услуга, унапређење система породично-правне заштите; унапређење дјеловања у кризним ситуацијама, едукацију стручних и других радника центара за социјални рад, јачање мултисекторске сарадње субјеката заштите. Приоритети стратегије политике и програма су у заштити основних људских права и живота суграђана са посебним освртом на дјецу и старија лица.

Већина центара за социјални рад, у вези мисије и визије установе у погледу сигурности рањивих категорија, посебно дјеце, током управљања катастрофама у области социјалне заштите у јединици локалне самоуправе, су навели да се иста ослања на спремност установе

за пружање брзе и адекватне подршке рањивим категоријама становништва, да су посвећени рањивим категоријама и пружању услуга истима, сигурности рањивих категорија кроз обезбјеђење физичког и психичког здравља, психо-социјалне, материјалне и стамбене подршке те сродничке подршке, стручна подршка, реализација превентивних програма у свим сегментима стручног рада, развој материјалних и људских капацитета који ће омогућити заштиту живота и имовине, измијештање дјеце са подручја погођених катастрофама, успостављање нових услуга подршке заснованом на интегрисаном приступу пружања подршке и помоћи утемељеном на исказаним потребама; те поступање по упутствима кризног штаба за ванредне ситуације.

Један од центара за социјални рад наводи да је усвојен Средњорочни програм социјалне заштите који је центар израдио, а у којем су наведене приоритетне групе корисника као што су дјеца и стара и немоћна лица. Стварање услова за сигурну средину помоћу Акционих планова којима ће се путем различитих механизма помоћи и подршке операционализовати социјалне потребе грађана, представљају мисију и визију установе и града.

Од укупног броја достављених одговора на питање да ли је у општим актима функционисања система социјалне заштите у јединицима локалне самоуправе, интегрисан садржај о смањењу ризика од катастрофа, 50% центара је одговорило да није, а 50% да јесте.

У односу на сигурност рањивих категорија и управљању катастрофама у области социјалне заштите, центри за социјални рад су навели да се унапређење општих и планских докумената у јединици локалне самоуправе може реализовати кроз јачање система социјалне заштите, укључивањем стручних радника центара у изради општих и планских докумената, организовањем мултисекторског приступа управљању и кризном менаџменту у случају катастрофа у оквиру јединица локалне самоуправе, квалитетнијим мапирањем крајње угрожених група становника, те поузданим и транспарентним базама података о циљним категоријама (и проширена права из области социјалне заштите у случају неке од катастрофа, дјеловањем различитих система који се баве заштитом дјеце, породица и немоћних особа, доношењем акта по којем би се реаговало у случају катастрофа са јасно дефинисаним задацима сваког субјекта заштите, редовно усаглашавање око активности и поступања у ситуацијама управљања катастрофама и доношење појединачних стратешких планова за сваку рањиву категорију и редовно праћење реализације тих планова).

Процјена ризика и план поступања у ванредним ситуацијама за центре за социјални рад је извршена и урађена у само 12 центара (25,53%), док 35 центара за социјални рад (74,47%) нема израђене процјене ризика и планове поступања.

Када се посматра познавање основних докумената из области социјалне заштите отпорне на ванредне ситуације (Графикон број 7), највећи број центара за социјални рад (53,19%) је навео да је упознат са Циљевима одрживог развоја (СДГ), 34,04% са Паришким споразумом о климатским промјенама, 31,91% са Инструментом пружања новчаних давања социјалне заштите у ванредним ситуацијама (Shock-responsive social protection) и најмање, односно 29,79%, са Оквиром за смањење ризика од катастрофа из Сендаија.

Графикон број 7: Познавање основних докумената из области социјалне заштите отпорне на ванредне ситуације од стране центара за социјални рад



Извор података: Анкетни упитник

Као одговор на неку од катастрофа/ванредних ситуација које су се десиле, највећи број центара за социјални рад (70,21%) учествовао је у активностима које су пружене, при чему је у проведеним активностима улога установе већином била пратећа (72,34%), а мањим дијелом водећа (4,26%) и посматрачка (2,13%).

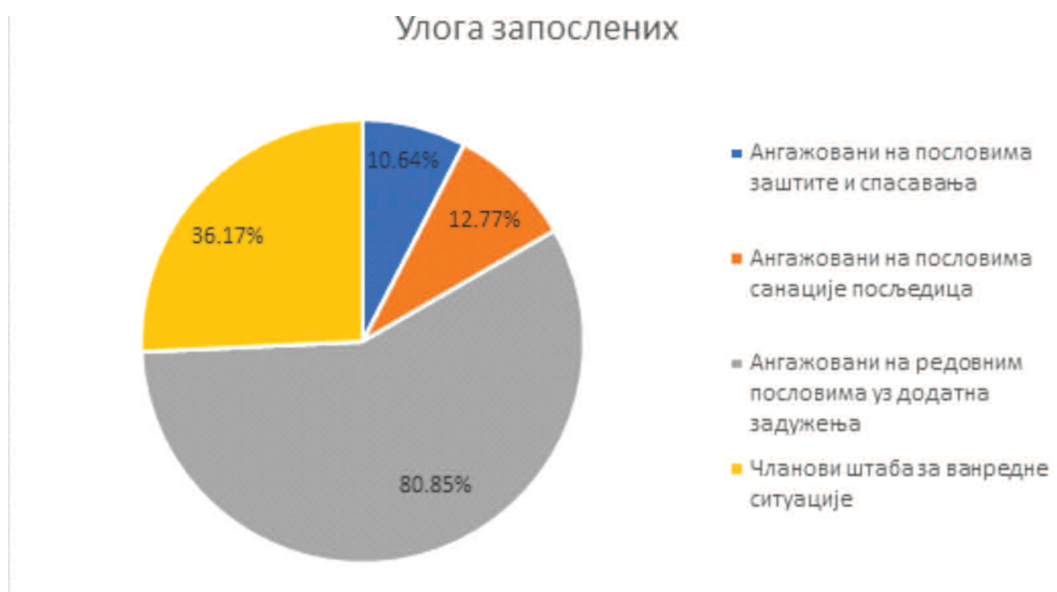
Графикон број 8: Улога центара за социјални рад током катастрофа/ванредних ситуација



Извор података: Анкетни упитник

Када се посматра улога запослених, највећи број је био ангажован на редовним пословима уз додатна задужења (80,85%), нешто више од трећине су били чланови штаба за ванредне ситуације или другог сличног тијела, 12,77% је било ангажовано на пословима санације посљедица, а 10,64% на пословима заштите и спасавања.

Графикон број 9: Улога запослених током катастрофа/ванредних ситуација



Извор података: Анкетни упитник

Током ванредних ситуација и катастрофа, највећи број установа функционисао је на начин да су радили у складу са потребом (72,34%), при чему је 42,55% центара било активно на терену, док је 53,19% центара за социјални рад радило на терену у складу са потребом.

Графикон број 10: Процент центара за социјални рад који су радили на терену



Извор података: Анкетни упитник

Конкретна подршка коју је центар за социјални рад пружао корисницима система социјалне и дјечије заштите током неке од катастрофа се односила на пружање психосоцијалне подршке, збрињавање, пружање егзистенцијалних видова подршке, прикупљање података, те пружање подршке локалне штабовима.

Улога установе у пружању подршке се проводила кроз увођење дежурства и пружање прве хитне помоћи поплављеним домаћинствима (збрињавање), провођење анкете о поплављеним домаћинствима, учешће у обради података, подјела хуманитарне помоћи угроженом становништву, помоћ у прехранбеним производима, новчаним давањима у складу са Законом о социјалној заштити и Одлуком о утврђивању проширених права

јединица локалне самоуправе учешће у активностима током опоравка, учешће у обради захтјева коју су корисници подносили у центрима, социоанамнестичка обрада породичних домаћинстава која су угрожена; достављање спискова цивилној заштити, припреме за евакуацију старијих лица, учешће у медијској кампањи подизања свијести о потреби ширења солидарности према лицима која живе сами и лицима којима је потребна подршка и помоћ, апел грађанима да пријаве лица која живе у напуштеним објектима; обилазак корисника социјалне заштите; рад у оквиру тима за ванредне ситуације и рад у оквиру мобилног тима; координациона улога код успоставе сервиса за пружање подршке старијим лицима без породичне бриге.

Улога радника током пружања подршке се односила на учешће у заштити и спасавању према распореду издатом наредбом о мобилизацији, поступање према распореду о дежурству, непосредни рад са корисницима, пружање психосоцијалне помоћи и подршке, подршка на терену, достављање прехранбених и хигијенских пакета, те лијекова, организација вакцинације становништва.

У вези са начином рада у смислу приправности, комуникације са субјектима заштите, теренским радом, центри за социјални рад наводе да се исти односио на непосредни рад са корисницима, план рада у ванредним околностима који је подразумијевао организовање броја радника који долази на посао, организовање рада по принципу приправности, излазак на терен са другим субјектима заштите, учествовање у кризном штабу, слање извјештаја о предузетим мјерама штабу, прилагођавање редовног рада уз поштовање мјера безбједности (епидемија вируса корона). Уједно, поједини додају да нису пружили подршку само у случајевима када су нека мјеста јако удаљена и неприступачна на терену, нпр. када су веће падавине, није могуће доћи возилом до корисника, те истичу да телефонске линије у тим тренуцима углавном не раде.

Као негативна искуства, у вези са обављањем послова током трајања неке од катастрофа, центри за социјални рад су се сусретали са непостојањем протокола за поступање у ванредној ситуацији, оптерећеношћу и замором кадрова из разлога што су стално били ангажовани, неразумијевањем и неинформисаношћу корисника о могућностима дијеловања радника у ванредним ситуацијама, израженим страхом угрожених лица у ванредним ситуацијама, ограниченим средствима за помоћ у ванредним ситуацијама, немогућношћу адекватног збрињавања угрожених породица, отежаном дистрибуцијом хране на терену (због недостатка финансијских и људских ресурса у условима повећаног обима посла), те специфичним захтјевима корисника.

Подршка коју су центри за социјални рад пружали током криза, допринијела је сигурности и безбједности корисника система социјалне и дјечије заштите. Ова подршка најчешће се проводила кроз: пружену психосоцијалну подршку – 89,36%, помоћ у намирницама – 87,23%, подршку путем редовних новчаних давања – 78,72% и обезбијеђену физичку помоћ угроженим становницима – 42,55%.

Графикон број 11: Облици подршке током ванредних ситуација



Извор података: Анкетни упитник

Центар за социјални рад је био задужен за извршавање активности које се односе на заштиту дјеце током ванредних ситуација у 36,00% случајева. Неки од ЦСР су навели поступања која су се односила на хитна збрињавања дјеце, психосоцијалну подршку дјец и породицама, заштиту од насиља и занемаривања; обезбјеђење психо-социјалне подршке дјец, увезивање са сродничком подршком у циљу обезбјеђивања мјеста становања до реновирања куће услјед пожара; смјештај дјеце са угрожених подручја, одвођење сродницима и збрињавање и сл.

У вези са питањем да ли је представник центра за социјални члан штаба за ванредне ситуације на нивоу јединице локалне самоуправе, 34 центра за социјални рад (72,34%) су навели да јесте, а 13 (27,66%) је навело да није.

3.1.4. Постојање проширених права у јединицама локалне самоуправе

Новчана давања из социјалне заштите (прописана законом и одлукама о проширеним правима) у јединицама локалне самоуправе који представљају подршку појединцу или породици у ванредним ситуацијама су наведена да се реализују као новчана помоћ, једнократна новчана помоћ, стамбено збрињавање, помоћ у природи, пружање помоћи у виду хране и лијекова, помоћ у васпитању и образовање дјеце са сметњама у развоју, помоћ за погребну опрему, помоћ при лијечењу, за помоћ лицима са потешкоћама у развоју, помоћ за набавку огрева, субвенционисање комуналних услуга (вода, струја, огрев), субвенционисање превоза ученицима из сиромашних породица, помоћ у грађевинском материјалу, исплата накнада за санацију клизишта, исплата накнада за надоградњу куће и др.

Центри за социјални рад у својим буџетима немају посебну ставку за подршку лицима у ванредним ситуацијама. Од укупног броја центара за социјални рад који су доставили одговор, 15 центара за социјални рад је навело да немају прописана проширена права у својим јединицама локалне самоуправе, док већина - 35 центара за социјални рад има прописана горенаведена проширена права.

Карактеристике подршке коју су центри за социјални рад пружали, односила се на превазилажење тренутног стања изазваног катастрофама и елементарним непогодама, савладавање потешкоћа изазваних неком појавом; организовање мобилних тимова за

подршку и дистрибуцију неопходних средстава за особе које се нађу у стању социјалне потребе усљед ванредне ситуације; обезбјеђивање средстава за задовољавање основних животних потреба лица која у условима кризе нису у могућности самостално обезбједити средства за свакодневно функционисање, најчешће за храну и лијечење (новчана подршка која није била уједначена у свим јединицама локалне самоуправе, обезбјеђење хране, лијекова и хигијенских потроштина у циљу задовољавања основних и примарних потреба становништва погођеног ванредном ситуацијом).

Циљане групе су сва лица у стању социјалне потребе са акцентом на дјецу, стара и болесна лица те инвалидна лица; корисници права на новчану помоћ, лица без новчаних примања, лица под старатељством, лица над којима је извршена процјена и уопште лица која се нађу у стању социјалне потребе, материјално необезбјеђена лица, лица која не могу самостално функционисати приликом задовољавања основних животних потреба, малољетна/пунољетна лица која се налазе на школовању/оспособљавању, лица у стању социјалне потребе.

Подршка кроз једнократну новчану помоћ огледала се у томе да појединцу, односно породици која се због околности налазила у стању социјалне потребе, пружи оно што јој је најпотребније у датом моменту. Предност једнократних новчаних помоћи у односу на осталу помоћ која се пружала кроз разне подршке (пакете хране и робе) јесте то што се за новац може узети оно што је најпотребније (одређена храна, лијекови, гориво за превоз до здравствене установе, специјалистички прегледи и све друго што је било оправдано). Закључује се да подршка има за циљ да у финансијском смислу омогући што бољу накнаду трошкова изазваних неком од катастрофа, помоћ у грађевинском материјалу (пијесак, цријеп и сл.), такође има за циљ да се што боље санира штета, да су циљана група корисника права на једнократну новчану помоћ лица која се нађу у стању социјалне потребе између осталог и због претрпљене елементарне непогоде, ратног страдања, избјеглиштва, миграције и других непредвидивих околности, а циљана група корисника проширеног права на једнократну помоћ у природи јесу корисници новчане помоћи и социјално угрожени грађани, који нису у могућности подмирити неке од основних животних потреба. Појединачни износи новчаних давања које су јединице локалне самоуправе имале према корисницима система социјалне заштите (по одлуци о проширеним правима или другим одлукама) су неуједначени по општинама, те је ријеч о износима од 50,00 КМ до 5.000,00 КМ, за различите намјене - од набавке прехранбено-хигијенских пакета до извршавања грађевинских радова, и у овом случају је ријеч о јединицама локалне самоуправе које су издвајале већа новчана средства. Карактеристика тог новчаног давања је углавном била једнократна; мањи број центара за социјални рад је навео да је ријеч о виšekратној помоћи.

Поредећи укупан број корисника по систему социјалне заштите (новчана помоћ, помоћ и њега другог лица, лична инвалиднина), број корисника се углавном уклапа у просјечан број корисника који су остварили нека од права, а износи укупних буџетских издвајања на локалном нивоу се крећу у распону од неколико хиљада конвертибилних марака, до неколико стотина хиљада КМ, на што нису сви центри за социјални рад доставили тражене податке.

У вези са питањем о проширеним правима, центри за социјални рад као најчешће наводе сљедећа права: помоћ у стамбеном збрињавању, право на накнаду за смјештај у властиту породицу, право на помоћ самохраном родитељу-његоватељу, обезбјеђење огрева, субвенционирање комуналних трошкова, помоћ у збрињавању пунољетних лица након напуштања установа или хранитељских породица, једнократна помоћ у природи, услуге јавне кухиње, здравствено осигурање, накнада трошкова сахране, куповина школског прибора и уџбеника, бесплатан превоз за ученике, куповина лијекова, право на једнократну помоћ,

помоћ за школовање и оспособљавање омладине без родитељског старања, помоћ за опрему корисника смјештеног у хранитељску породицу, помоћ за сношење трошкова сервисних услуга превоза, исхране и смјештаја ученика са инвалидитетом који стичу основно образовање.

3.1.5. Функционисање установа социјалне заштите током поплава

У достављеним одговорима на питања у упитнику везано за подршку система социјалне заштите корисницима социјалне заштите током поплава један Центар за социјални рад је навео да је његова јединица локалне самоуправе била погођена полавама 2004. године, пет Центара је навело 2010. годину, 17 Центара је навело 2014. годину, по један Центар је навео 2018. и 2022. годину и два Центра су навела 2024. годину.

Графикон број 12: Број поплавлених јединица локалне самоуправе



Извор података: Анализа упитника

У одговорима на питање из упитника везано за подршку система социјалне заштите корисницима социјалне заштите током поплава наведено је да су се активности које су се обављале у склопу пружања подршке на терену током поплава односиле на доставу хране – 59,57%, доставу хигијенских пакета – 57,45%, учествовање у спашавању имовине – 21,28%, пружање новчане помоћи – 34,04% и пружање психосоцијалне помоћи.

Графикон број 13: Подршка од стране центара за социјални рад током поплава



Извор података: Анализа упитника

Остале активности које су Центри за социјални рад предузимали у циљу пружања помоћи поплављеном становништву су: сарадња са штабовима за ванредне ситуације, увођење дежурства, спровођење одлуке о мобилизацији, снимање социјалне карте социјално угроженог становништва, збрињавање лица у прихватну станицу, помоћ лицима са подручја других општина или држава који су се затекли на подручју њихове јединице локалне самоуправе током поплава, посредовање у смјештају за лица без породичног старања, обилазак корисника и пружање помоћи, израда базе свих поплављених домаћинстава на основу које су друге институције достављале помоћ, сарадња са полицијом и домовима здравља и све друге превентивне и оперативне активности које се спроводе у складу са процјењеним потребама.

3.1.6. Подршка система према корисницима социјалне заштите током пандемије COVID-19

У достављеним одговорима на питања у упитнику везано за подршку система социјалне заштите корисницима социјалне заштите током трајања пандемије COVID-19 наведено је да је број корисника који је примио помоћ током 2020. године, а која је била повезана са COVID-19 по основу одлука о проширеним правима по Закону о социјалној заштити, био 11.870. Током 2021. године број корисника износио је 11.391, а током 2022. године 3.338 корисника примило је наведену помоћ.

Активности које су се обављале у циљу заштите корисника система социјалне и дјечије заштите током трајања пандемије COVID-19, првенствено су се односиле на поступање по упутствима Градског и Републичког штаба за ванредне ситуације, као и по инструкцијама Јавне установе Института за јавно здравство. У оквиру наведених активности у највећем броју одговора центара за социјални рад наведени су сљедећи послови: пружање психосоцијалне подршке, подјеле пакета хране, воде, лијекова и хигијенско-прехранбених пакета – средстава за личну заштиту (дезинфекција и маске), књига, школског прибора, средства за праћење наставе на даљину, помоћ у организацији праћења наставе на даљину, донације таблет уређаја, посредовање у омогућавању контакта са билошким сродницима

током трајања забрана у установама за смјештај корисника, обављање редовних послова и задатака пружања социјалне заштите угроженом становништву у измјењеним околностима уз поштовање мјера заштите, признавање права на једнократне новчане помоћи становништву којем је егзистенција угрожена усљед пандемије и давање помоћи у природи, посредовање за остваривање права на здравствено осигурање на које су током трајања ванредне ситуације имали сви држављани Републике Српске, сарадња са хуманитарним организацијама и општинском организацијом Црвеног крста у случају донација, сарадња са домовима здравља како би обољели корисници социјалне заштите добили потребну терапију и преглед, успостављање сервиса за пружање услуга корисницима социјалне заштите без породичног старања коју су чинили центри за социјални рад и представници Црвеног крста, као и поступања по пријави насиља у породици, регулисање контакта између родитеља и дјеце и спречавање злоупотребе ванредне ситуације.

Центри за социјални рад су као најчешћи проблем у раду током трајања пандемије COVID-19 наводили недовољну међусекторску сарадњу, ограничена финансијска средства, ограничене људске и техничке ресурсе, проблеме због немогућности доласка странака у просторије центара за социјални рад, смјештаја корисника у установе социјалне заштите и одласка радника Центра на терен. Као проблеми наведени су: повећан ризик од настанка стања социјалне потребе и насиља у породици због социјалног дистанцирања, континуираног боравка чланова породице на истом мјесту, забране кретања и стреса од потенцијалних финансијских губитака. Проблеми су се односили на могућности пружања потпуног стручног тимског рада за вријеме важења мјера физичке дистанце. Организовање првостепених стручних комисија за процјену функционалног стања корисника, организовање првостепене стручне комисије за процјену и усмјеравање дјеце са потешкоћама у развоју, као и организовање рочишта и састанака са више странака које су учесници у поступку и одржавање личних односа са малољетним лицима под надзором радника Центра за социјални рад наведени су као проблеми за вријеме трајања пандемије COVID-19.

Анализа стања социјалне заштите у Републици Српској са посебним освртом на посљедице изазване пандемијом Ковид-19

Истраживање “Анализа стања социјалне заштите у Републици Српској са посебним освртом на посљедице изазване пандемију Ковид – 19” припремио је и извршио Савез удружења стручних радника социјалне дјелатности из Републике Српске у сарадњи са Министарством здравља и социјалне заштите Републике Српске и подршке УНИЦЕФ-а у БиХ. Примарна сврха израде Анализе стања социјалне заштите у Републици Српској са посебним освртом утицај пандемије Ковид – 19 се односила на стицање увида у постојећи ниво социјалне заштите, капацитете установа социјалне заштите о броју, структури и потребама корисника, расположивим и потребним социјалним услугама, те обиму финансирања социјалних услуга. Анализа се извршила на подручју шест регија у Републици Српској, према организацији и територијалној подјели регионалних удружења стручних радника социјалне дјелатности за регије Приједор, Бања Лука, Добој, Бијељина, Источно Сарајево и Херцеговина. У оквиру шест регионалних удружења у узорак су укључена по три центра из сваке регије, што у узорку чини укупно 18 центара за социјални рад. На основу добијених резултата у израђеном документу су дефинисане препоруке груписане по категоријама, и то планирање и развој, закони у оквиру социјалне заштите, буџет, базе података, институционални капацитети (људски, технички и материјални), међусекторска сарадња, увођење нових услуга и корисници социјалне заштите. У оквиру наведених препорука значајних за ову Студију би се односиле препоруке у вези са потребом: да се утврде законске

процедуре скраћеног и хитног поступка као и нови начине комуникације са корисницима у остваривању и коришћењу права из социјалне заштите и заштите породице с дјецом усљед ванредне ситуације (у дијелу II Закони у оквиру социјалне заштите); у ванредним ситуацијама, уколико је могуће, не смањивати буџетска издвајања за социјалну заштиту (у дијелу препоруке III Буџет); посебну пажњу посветити прикупљању података о стању корисника у ванредним ситуацијама (у дијелу препоруке IV Базе података); омогућити стална професионална усавршавања руководиоца и стручних радника, кроз акредитоване програме обука, као и о могућностима које пружају нови начине комуникације, поступања у ванредним ситуацијама и сл. (у дијелу препоруке V Институционални капацитети).

Пакет енергетске подршке енергетски сиромашним потрошачима/угроженим домаћинствима - након спроведених процедура, Влада Републике Српске је утврдила да је укупан број лица чија домаћинства испуњавају услове за додјелу финансијске помоћи за трошкове гријања у Републици Српској више од 67.000. *Ријеч је о пакету енергетске подршке енергетски сиромашним потрошачима/угроженим домаћинствима* кроз додјелу финансијске помоћи за трошкове гријања из инструмента претприступне помоћи ИПА 3 за 2023. годину Европске уније. Циљ додјеле ове помоћи јесте ублажавање посљедица негативних социо-економских утицаја енергетске кризе. Финансијска помоћ за трошкове гријања по домаћинству је износила 476,46KM.

Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске исплаћивало је средства за кориснике права на новчану помоћ по основу закона којим се уређује област социјалне заштите; кориснике права на додаток на дјецу по основу закона којим се уређује област дјечије заштите; лица старија од 65 година под условима прописаним Одлуком о начину реализације пакета енергетске подршке енергетски сиромашним потрошачима, а који су се нашли на утврђеном списку корисника након спроведене процедуре јавног позива.

Министарство рада и борачко-инвалидске заштите Републике Српске је исплаћивало средстава за незапослене борце од прве до пете категорије млађе од 60 година, који су корисници мјесечног новчаног примања на основу Одлуке о исплати мјесечног новчаног примања социјално угроженим незапосленим борцима Одбрамбено-отаџбинског рата Републике Српске од прве до пете категорије; борце од прве до пете категорије старије од 60 година, који се према ажурираним подацима из евиденција Министарства рада и борачко-инвалидске заштите налазе у стању социјалне потребе; и кориснике пензије (осим сразмјерне) у износу који не прелази половину најниже плате утврђене Одлуком о најнижој плати у Републици Српској за 2023. годину.

„Хитни пројекат за COVID-19 у Босни и Херцеговини“ се односио на јачање пружања здравствене заштите и здравственог система, јачање откривања и извјештавања о случајевима заразе и праћења контаката, пружања подршке за имплементацију мјера дистанцирања, пружање подршке приправности за комуникацију и активност, пружање подршке за заштиту животиња и животне средине, пружање подршке готовинским трансферима угроженим лицима економски погођеним посљедицама пандемије. Кроз поткомпоненту 1.2 овог пројекта, кредитним средствима омогућено је јачање и проширивање система социјалне помоћи и социјалне заштите у Републици Српској, путем додатне привремене социјалне подршке и новчане помоћи за угрожена домаћинства и појединце. Корисницима социјалне помоћи и центрима за социјални рад путем ове компоненте уплаћено је укупно 3.277.470,64€, односно 6.410.175,74 KM. Ова пројектна активност је завршена 30. јуна 2022. године, а обухватила је укупно 23.000 корисника права из социјалне заштите везано за COVID-19. За поткомпоненту 1.2 укупно је издвојено 3.709.625,49€, односно 7.255.396,82 KM. Између осталог, током имплементације пројекта, остварене су веће вриједности од планираних за одређене пројектне индикаторе, које су се

односиле на већи број установа за акутну здравствену заштиту са капацитетом за изолацију и број кревета интензивне његе са респираторима; повећан број новчаних исплата већем броју корисника социјалне заштите, укључујући лица са сметњама, кориснике установа социјалне заштите за смјештај лица и кориснике једнократне новчане помоћи у Републици Српској, као и већи број лабораторија адекватно опремљених дијагностичком опремом, сетовима за тестирање и реагенсима за rtPCR testiranje SARS-CoV-2 у Републици Српској.

3.1.7. Процјена административних и техничких процеса као адекватан одговор на неку од катастрофа

Капацитети центара за социјални рад у смислу људских ресурса и потребне опреме у случају повећаног броја корисника за одговор у ванредним ситуацијама би се односили на потребу за новим службеним аутомобилима (теренски рад), рачунарску опрему, ангажовање волонтера током ванредне ситуације, техничке ресурсе (маске, дезинфекција, чизме, кабанице и сл.), едукацију у погледу поступања у ванредним ситуацијама, прихватилиште за стамбено угрожене кориснике, већи дио новчаних средстава којима би се подмиривале повећане потребе становништва, службени мобилни телефони др.

У вези са базом података у социјалној заштити (SOTAC), односно функционалношћу и оперативности за циљање корисника у ванредним ситуацијама, 23 Центра за социјални рад (48,94%) је навело да јесу, а 24 Центра за социјални рад (51,06%) је навело да ове базе нису функционалне нити оперативне.

Од укупног броја датих одговора, 18 центара за социјални рад (38,30%) је навело да јесу потребне надоградње, те су навели да се евиденције из SOTAC базе података могу користити оквирно, због недостатака могућности укрштања података па су центари увели помоћне евиденције.

Центри за социјални рад су навели су да је потребно успоставити систем контроле уноса и операционализације података код уношења доказа за сваки предмет, предложено је да постоји могућност скенирања докумената и уношења истих у базу података, као и уношење података о географском положају породице за мјеста која су у ризику од поплава и клизишта. Наглашена је потреба да се у SOTAC бази дефинишу и питања из ове области како би се уносиле и ове интервенције, како у финансијском смислу, тако и у стручном пружању услуга.

3.1.8. Комуникација са субјектима током трајања неке од катастрофа и превентивне активности

У вези предузимања превентивних мјера или мјера изградње спремности током неке катастрофе у циљу заштите корисника, 31,91% центара за социјални рад је навело да су извршавали превентивне мјере, а 51,06% да нису.

Превентивне мјере су се односиле на израду стратешких и акционих докумената и планова, редовно ажурирање Процјене угрожености од елементарне непогоде и друге несреће центара за социјални рад и плана заштите и спасавања, подизање свијести корисника о могућим ризицима од елементарних непогода и другим несрећама, подизање нивоа комуникације са медијима, корисницима и другим правним лицима, израда програма и пројеката у циљу смањења ризика од елементарних непогода и других несрећа, развијање система обавјештавања и раног упозоравања корисника и партнерских организација, развијање софтвера и информационо-техничких рјешења, организовање редовних и планских едукација корисника, обучавање у односу на поступање и извјештавање у ванредним кризним ситуацијама, израда интерног плана поступања у ванредним ситуацијама, потреба за набавком агрегата, те опрема за раднике.

Од свих достављених одговора од стране центара за социјални рад, око 50% истих је одговорило да нису предузете превентивне мјере или мјере изградње спремности током неке катастрофе у циљу заштите корисника. Анализом одговора се закључује да је сарадња са другим установама и институцијама од значаја у ванредним ситуацијама и, из угла центара за социјални рад, задовољавајућа је.

4. ПРЕПОРУКЕ

Препоруке о могућностима и неопходним интервенцијама у јединицама локалне самоуправе за социјалну заштиту отпорну на катастрофе и бољу дјечију заштиту, али и на нивоу Републике, а све у циљу смањења рањивости по основу социо-економског статуса су груписане у четири категорије:

4.1. препоруке за боље циљање потреба корисника система социјалне и дјечије заштите током ванредне ситуације,

4.2. препоруке за доношење нових или измјене и допуне позитивних законских и подзаконских прописа Републике Српске али и општинских аката јединица локалне самоуправе,

4.3. препоруке за обезбјеђење додатних финансијских средстава и

4.4. препоруке за подршку радницима у систему социјалне и дјечије заштите.

4.1. Препоруке за боље циљање потреба корисника система социјалне и дјечије заштите током ванредне ситуације:

- потреба веће ангажованост савјета мјесних заједница у сарадњи са центрима за социјални рад,
- укључивање у мрежу субјеката заштите радика центара за социјални рад (учешће у тијелима која управљају процесом спашавања у случају катастрофа),
- представник центра за социјални рад треба бити обавезан члан штаба за ванредне ситуације у ЈЛС,
- мапирање рањивих група становништва уз активније учешће представника мјесних заједница,
- редовно ажурирање евиденција корисника са свим релевантним информацијама, формирање стручних тимова за заштиту корисника и др.,
- боља информисаност о могућности остваривања права из система социјалне и дјечије заштите, као и процедура за остваривање истих,
- едукација родитеља у вези са поступањем у случају катастрофа, едуковати дјецу и радно особље у свим установама у којима дјеца бораве у области предузимања активности у случају опасности било којих елементарних непогода,
- обезбјеђење робних резерви и додатних средстава за интервентне новчане помоћи погођеном становништву,
- планирање смјештаја за лица погођена катастрофом, као и храну и лијекове за старија и изнемогла лица,
- обезбјеђење заштитна опреме запосленим у установама социјалне заштите,
- развијање програма пружања психосоцијалне помоћи угроженим категоријама становништва,
- отварање додатних телефонских линија/повећање доступности СОС телефона за пружање информација током трајања катастрофе,
- обезбјеђење услуга јавне кухиње,
- успостављање/јачање подршке за лица у ризику од насиља у породици и лица изложена насиљу у породици.

4.2. Препоруке за доношење нових или измјене и допуне позитивних законских и подзаконских прописа Републике Српске и општинских аката јединица локалне самоуправе:

- измјене законских рјешења којима је уређена надлежност центара за социјални рад и законско нормирање посебних овлашћења у ванредним ситуацијама, као и начина на који реагују у случају катастрофе, у смислу ресурса (људски, просторни, опрему), али и законског уређивања обавезе поступања центара за социјални рад;
- потреба да се нормира законска могућност континуираних новчаних давања у ванредним ситуацијама за кориснике којима је угрожена егзистенција услед ванредне ситуације или који су се нашли у стању социјалне потребе због ванредне ситуације а нису раније били корисници социјалне заштите,
- усвајање Закона о социјалној карти Републике Српске и успостава Социјалне карте Републике Српске,
- омогућавање да се током ванредних ситуација за посебно угрожене кориснике/становништво омогући опција за онлајн подношење захтјева за помоћ,
- активно учешће представника центара за социјални рад у изради процјена угрожености јединица локалних самоуправа од природних и других опасности,
- активно учешће представника центара за социјални рад у изради планова заштите и спасавања јединица локалних самоуправа,
- измјене потребних законских рјешења како би се изједначио статус свих установа чији је рад отежан услед ванредне ситуације,
- усвајање протокола или других аката о поступању у случају катастрофа на нивоу локалне заједнице ради што ефикаснијег дјеловања према кориснику који је у неком од ризика, његовој заштити и пружању подршке.
- донијети уредбу којом ће се унифицирати систем извјештавања центара за социјални рад током активности ванредним ситуацијама али и током редовних активности.

4.3. Препоруке за обезбјеђење додатних финансијских средстава током ванредних ситуација:

- планирање новчаних средстава у буџету Републике за реализацију интервентне помоћи,
- постојање буџетске резерве која је предвиђена за интервенције у случају катастрофа, како на нивоу Републике тако и на нивоу јединица локалне самоуправе, а да средства буду на располагању након проглашења ванредне ситуације,
- доношење одлука о хитном обезбјеђењу средстава током ванредне ситуације за хитне набавке хране и других потребних артикала, а који су намијењени за прву помоћ угроженом становништву,

4.4. Препоруке за подршку радницима у центрима за социјални рад:

- Израдити процјену угрожености од природних и других опасности у центрима за социјални рад,
- Израдити планове заштите и спасавања у центрима за социјални рад,
- Спровести едукацију запосленика центара за социјални рад о систему заштите и спасавања Републике Српске у ванредним ситуацијама,

-
- Реализовати обуке запосленика центара за социјални рад за израду и аплицирање на разне пројекте који се расписују на међународном али и на нивоу Републике Српске и БиХ,
 - обезбјеђење подршке радницима у систему социјалне и дјечије заштите након завршетка неке од ванредних ситуација (материјалну и психосоцијалну)
 - редовна реализација супервизије у установама социјалне заштите у циљу смањења професионалног сагоријевања
 - провођење едукације кризног менаџмента у ванредним ситуацијама у установама социјалне заштите,
 - упознавање са мапама ризика на територији јединица локалне самоуправе,
 - у случају пандемија, и у складу са потребама, обезбјеђење могућности издавања дозвола за кретање за запослене у установама социјалне заштите
 - у специфичним ситуацијама, обезбјеђење стимулације запосленима у установама социјалне заштите који су били изложени свакодневном ризику (нпр. пандемија)
 - повећање нивоа информисаности и бољег протока информација,
 - јачање техничких капацитета (теренска возила, ИТ опрема и сл.),
 - унаприједити и унифицирати систем извјештавања центара за социјални рад током активности ванредним ситуацијама али и током редовних активности.

5. САЖЕЦИ СТУДИЈЕ

Извршена Студија, а уз Студију и анализа појединих упитника и прикупљених података са састанака са представницима установа социјалне и цивилне заштите је дала резултате који указују на постојање потребе за системским рјешавањем проблема бриге за кориснике система социјалне и дјечије заштите у ванредним ситуацијама, односно у случају катастрофа. Указана је потреба превентивног дјеловања не само система социјалне заштите, већ и превентивно дјеловање система цивилне заштите, како би се становништво освијестило али и едуковало о правовременој потреби брзог дјеловања у ванредним ситуацијама, сарадњи са субјектима заштите и спасавања, а све у циљу што боље заштите корисника система социјалне и дјечије заштите.

Такође, може се закључити да је Студија указала на усаглашеност за стратешким одређењем Владе Републике Српске у смислу препознавања потреба за системско дјеловањем, кроз потребу јачања сарадње свих субјеката заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, а имајући у виду искуства и кризне ситуације које су се дешавале у протеклом периоду (пандемија, елементарне непогоде и сл.).

Наиме, Стратегија социјалне заштите Републике Српске за период 2023-2029 предвиђа мјеру „Јачање сарадње свих субјеката заштите у кризним и ванредним ситуацијама“ у оквиру приоритета „Јачање међународне и међусекторске сарадње“ и Стратешког циља 3 „Повећати степен изграђености капацитета у социјалној, дјечијој и породично-правној заштити и јачати механизме међусекторске подршке и сарадње“, која је усмјерена на јачање мултисекторске сарадње са свим субјектима заштите и спасавања у кризним и ванредним ситуацијама, јачање капацитета установа социјалне заштите и пружаоца услуга социјалне заштите у области изградње отпорности на кризне и ванредне ситуације, заједничко и проактивно дјеловање свих субјеката заштите у циљу подизања свијести јавности о улози система социјалне, дјечије и породично-правне заштите. Претходно наведено указује на усаглашеност и свеобухватност стратешког документа који даје основ за даље дјеловање, а ова Студија указује на специфичности које су систему потребне да се обезбиједи у циљу што боље заштите корисника.

Реализацијом препорука које су установе социјалне заштите дале, а систематизоване у овој Студији, би се допринијело јачању отпорности самих установа кроз стварање претпоставки за унапређење система социјалне, породичне и дјечије заштите у одговору на кризне и ванредне ситуације и развоју сарадње са субјектима заштите и спасавања на нивоу Републике и локалне заједнице у циљу боље заштите корисника.

У смјеру што бољег циљања потреба корисника у случају наступања неке од ванредних ситуација, зависно од облика елементарне непогоде, број корисника система социјалне заштите се углавном нагло повећава. Зависно од катастрофа коју задеси неку од јединица локалне самоуправе или ипак читаво подручје Републике Српске, не тако ријетко становништво које није било у стању социјалне потребе прије ванредне ситуације бива у стању социјалне потребе током ванредне ситуације, а у неком периоду и након ње, стање постојећих корисника система социјалне и дјечије заштите се додатно проблематизује.

Како би се рањивост корисника система социјалне и дјечије заштите умањила, поготово корисника као што су малољетни корисници система социјалне и дјечије заштите, лица са инвалидитетом старија и изнемогла лица, било би потребно хитно системски реаговати са циљем адекватног одговора усмјереног на заштиту корисника у цјелокупном смислу, уз поштовање интегритета и достојанства корисника, а без дискриминације по било којем основу и у њиховом најбољем интересу.

У смјеру доношења нових или измјена и допуна позиитивних законских и подзаконских прописа Републике Српске и опшних аката јединица локалне самоуправе

неопходно је донијети Закон о социјалној карти, измјенити и допунити важеће законске прописе који уређују систем социјалне заштите као и овлаштење и обавезе субјекта заштите у јединицама локалних самоуправа и цивилне заштите. Измјене донијети и у Закону о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама како би се центри за социјални рад афирмисали кроз обавезно учешће и рад у штабовима за ванредне ситуације.

Неопходно је редефинисати надлежности центара за социјални рад и нормирати посебна овлашћења и обавезе установама социјалне заштите током ванредних ситуација и катастрофа, као и дефинисати бољу и ефикаснију међусекторску сарадњу у ванредним ситуацијама. Јединице локалне самоуправе доношењем нових и измјенама и допунама важећих општинских аката треба да прецизније уреде поступања надлежних органа као и међусобну сарадњу током ванредних ситуација.

У смјеру обезбјеђења додатних финансијских средстава током ванредних ситуација у случају ванредних ситуација и катастрофа јавља се потреба за повећањем износа једнократне новчане помоћи постојећим корисницима система социјалне и дјечије заштите признавањем права на једнократну новчану помоћ грађанима који се тренутно нађу у стању социјалне потребе усљед ванредних ситуација.

Потребно је обезбједити буџетску резерву како би средства за помоћ свакодневно била распложива током трајања ванредних ситуација.

У смјеру обезбјеђивања подршке радницима поред законом датих овлашћења центрима за социјални рад у складу са Законом о социјалној заштити, центри за социјални рад представљају установу социјалне заштите путем које се задовољава велики дио психосоцијалних, заштитних и других потреба грађана и корисника који су већ у систему социјалне и дјечије заштите.

У свом раду током обављања редовних активности али и током трајања неких од ванредних ситуација, центри за социјални рад раде на откривању и праћењу социјалних потреба грађана и проблема из области социјалне заштите; предузимају мјере у рјешавању стања социјалних потреба грађана, реализују одговарајуће облике социјалне заштите и пружају услуге социјалне заштите, те у складу са потребама обављају и превентивне активности које доприносе спречавању и сузбијању социјалних проблема, поготово током трајања неке ванредне ситуације. Поред наведеног, у циљу што боље заштите корисника система социјалне и дјечије заштите, пружају стручну помоћ корисницима, те воде евиденције о пруженим услугама и предузетим мјерама у оквиру своје дјелатности. Међутим, центри за социјални рад евиденције не воде на уједначен начин, те се у центрима за социјални рад извјештавање о пруженим облицима заштите разликује.

Поред наведеног, пружаоци услуга односно стручни радници у центрима за социјални рад, али и други радници, изложени разним притисцима и разним пословним изазовима, који изискују ефикасно и ефективно дјеловање. Како би се омогућило њихово што квалитетније обављање послова, закључује се да би било потребно да се омогуће различити облици едукација, подршка, као и супервизија у коју би били укључени радници који су били највише изложени већем обиму рада током неке од ванредних ситуација.

6. ЗАКЉУЧНЕ ПРЕПОРУКЕ СТУДИЈЕ

Анализом података до којих се дошло током израде ове Студије изводи се закључак да је у Буџету Републике Српске неопходно обезбједити средства како би се осигурала пуна имплементација члана 133. став 1. тачка з) Закона о социјалној заштити којим је прописано да се у Буџету Републике Српске обезбеђују, између осталог, средства за финансирање активности интервентне помоћи Републике у случајевима изузетног угрожавања животних услова и животног стандарда великог броја грађана проузрокованог економским, социјалним и хуманитарним разлозима.

У току израде ове Студије уочена је и неуједначена примјена члана 11. Закона о социјалној заштити од стране јединица локалних самоуправа и то на начин да све јединице локалних самоуправа нису донијеле Одлуку и утврдиле проширена права као и услове и критеријуме за остваривање ових права у складу са наведеним чланом Закона. У циљу омогућавања једнаког приступа остваривању проширених права свим грађанима Републике Српске, а нарочито у ванредним ситуацијама, неопходно је да све јединице локалних самоуправа обезбједе у својим буџетима средства за остваривање проширених права, као и да донесу Одлуку о утврђивању проширених права и утврде услове и критеријуме за остваривање проширених права у ванредним ситуацијама. Одлукама јединица локалне самоуправе неопходно је прописати и скраћену односно хитну процедуру по којој се у случају ванредних ситуација/катастрофа поступа и утврђују проширена права постојећим и будућим корисницима социјалне заштите.